

11-21 →
WALL ST

Jurij M. Lužkov

Světová hospodářská krize
RUSKÝMA OČIMA

TRANSKAPITALISMUS
A RUSKO

DARANUS

Lyman

Jurij M. Lužkov

Světová hospodářská krize
RUSKÝMA OČIMA

Transkapitalismus
a Rusko

Jurij M. Lužkov

Světová hospodářská krize
RUSKÝMA OČIMA

TRANSKAPITALISMUS
A RUSKO

DARANUS

© Jurij M. Lužkov, 2009

Translation © Miroslava Sedloňová, 2009

© Daranus, 2010

ISBN 978-80-86983-90-5

Zahubí nás – politika bez principů, bohatství bez práce, rozkoš bez pokání, byznys bez morálky, výchova bez charakteru, věda bez humanity a úcta bez obětavosti.

Mahátma Gándhí

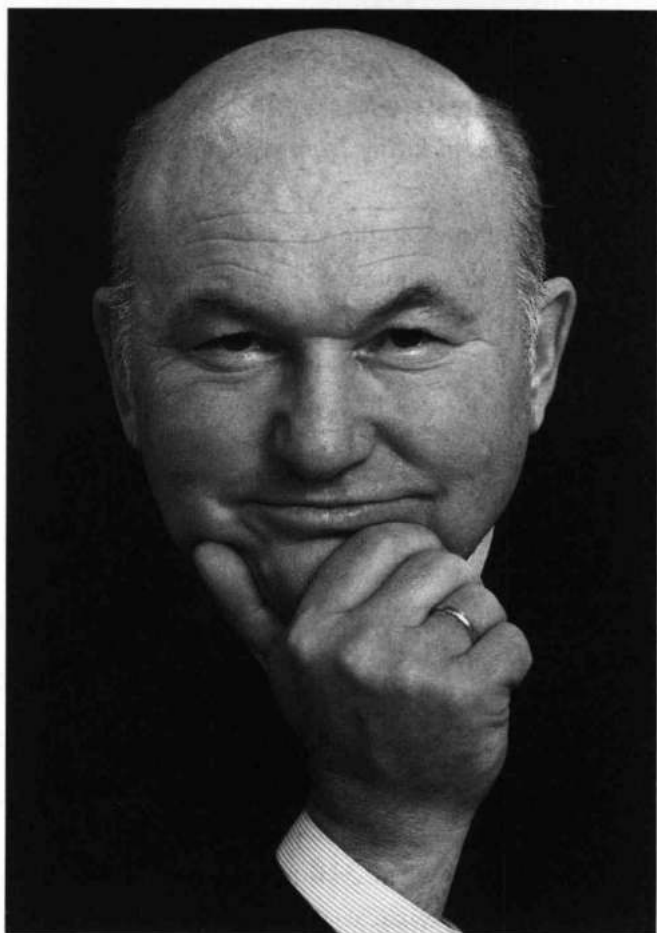
Rusko a Česko – společně utváříme dějiny **(Předmluva primátora Moskvy Jurije M. Lužkova** **k českému vydání knihy *Transkapitalismus a Rusko*)**

K vydání své nové knihy v České republice přistupuji z mnoha důvodů s mimořádnou odpovědností a s pochopitelným rozechvěním. Naše země a naše hlavní města v době historické i současné žijí ve značně složitých a převážně efektivních vztazích. Jsou tu dlouhodobé vztahy spolupráce, přátelství, vzájemných jednání a solidarity na cestách rozvoje.

Je tu i dynamické, a bohužel ne vždy bezkonfliktní sovětské období, o němž po zralé úvaze mohu říct, že ve své podstatě i v politicko-ekonomické praxi bylo přece jen obdobím plodným v mnoha nesporných významech toho slova.

Stejně nesporný je můj prostý a pochopitelný lidský cit hluboké úcty k českým lidem, mezi nimiž mám mnoho přátel. Z celého srdce mám rád zlatou Prahu, staré i věčně mladé evropské město opředené zvláštní starobylou romantikou, s půvabem jeho obyvatel, zejména pražských žen. A to odhlížím od žárlivého pocitu řevnivosti hokejového fanouška,

Jurij M. Lužkov

Jurij Michajlovič Lužkov, primátor města Moskvy

který byl a stále je nadšen českým hokejem světové úrovně. Stávalo se, že naše národní mužstva na sebe při vítězných gólech nejednou nevrážila, ovšem jak vítězství, tak porážky byly a jsou základem vztahů hokejových velikánů, vždycky ale jde o vztahy vzájemného respektu a vážnosti.

Když jsem se vyznal ze svých přátelských citů k Čechům, zmíním se nyní o vlastní knížce *Transkapitalismus a Rusko*. Napsal jsem ji ve značně složitém období světové finanční a ekonomické krize, v době, kdy intelektuální centra, vedoucí činitelé států, kapitáni byznysu a samozřejmě i občané mnoha zemí hledali odpověď na otázku o příčinách a podstatě této krize.

Na danou otázku jsme slyšeli mnoho obsažných, občas dokonce rozporuplných odpovědí, leč, jak se říká v Rusku, „vůz se nehnul z místa“. Ukazuje se, že jde o krizi nového typu, nesrovnatelnou s „velkou depresí“, jakou svého času zažily Spojené státy. Celkem vzato, není zatím věrohodně určena ani konečná hranice krize, ani její časový rámec pro národní ekonomiky. Avšak jeden historicko-filozofický faktor můžeme již dnes označit s naprostou určitostí, že totiž hlavní překážkou pro finanční spekulace celosvětového rozsahu byla instituce státu. V současném světě role státu i národní suverenity zákonitě vzrůstá. Krize navrácí státu

důležitost jako klíčovému subjektu ekonomiky a na přední místo v rozvoji kapitalismu staví otázku vzájemných vztahů regulace a svobodného trhu, státu a tržních mechanismů. Plně se to vztahuje jak k Rusku, tak k Česku a k dalším zemím na naší planetě.

Pokud jde o Moskvu, rád bych zdůraznil, že jak v předkrizovém období, tak v časech krize dbáme při rozpočtu města i v celé naší politice na sociální spravedlnost. Krizi nezavinili běžní občané ani řadoví pracovníci, důchodci nebo mládež. Jejimi autory jsou úplně jiní lidé. Hlavně proto v našem hlavním městě nepřipustíme sníženou úroveň sociální ochrany obyvatelstva. A o obecnějších a rozsáhlejších problémech transkapitalismu hovořím právě ve své knížce.

Tento stručný úvod bych rád zakončil pozváním českého byznysu ke spolupráci s Moskvou i pozváním obyvatel České republiky k návštěvě našeho hlavního města v kteroukoli roční dobu. Vždyť Moskva, stejně jako Praha, je nádherná za každého počasí.

Věřím v dobrou, mnohotvárnou a plodnou budoucnost našich vzájemných vztahů.

Jurij M. Lužkov

Vymezení pojmů

Nynější krize má mnoho pojmenování. Zpočátku se o ní většinou mluvilo jako o krizi hypoteční. Vytvářelo to představu bezprostředního mechanismu, který vyvolal epidemii na finančních trzích. Pak se začal obecně používat výraz „finanční krize“ a objevil se neoperovatelný nádor globálního systému světových financí. Jak narůstaly problémy a nákaza veškerého ekonomického systému toxickými výpary z hořících pyramid peněz, začalo se stále častěji hovořit o všeobecné strukturální a cyklické ekonomické krizi.

Trvale se také ustálil názor, že světová ekonomika zažívá „krizi důvěry“. Tato krize zbavuje trhy nadějných směrů a hodnocení, obecně uznávaných pravidel, což všechno dohromady ochromuje schopnost lidí jednat a mění finanční systém v jeden ohromný neprůchodný trombus hrozící dalekosáhlým infarktem, ne-li přímo smrtí veškerého ekonomického života.

Časem je však čím dál víc jasné, že situace je mnohem hlubší a vážnější a že rozsah krize sahá daleko za hranice vlastní ekonomiky. Přímo před našima očima se tady – mám-li užít rozšířenou marxistickou terminologii – roz-

Každá americká rodina měla získat svůj vlastní dům – hypotéka nehypotéka...

víjí nová systémová krize kapitalismu jako společenské formace. A zároveň krach onoho globálního modelu, který byl během několika posledních desetiletí představován jako „nejvyšší stupeň“ rozvoje americko-centristického systému finančního kapitalismu se všemi jeho jednostrannými zvyky.

Zde už nejde o jednotlivé finančně-ekonomické problémy, o neefektivnost regulace nebo o ztrátu důvěry na fi-

nančních trzích, nýbrž o fundamentální krizi rozvoje principů světového politického a ekonomického systému, principů dalšího vývoje civilizace. Hlavní výzvy, které ve spojení s touto krizí na lidstvo čekají, se jenom na první pohled zdají být záležitostmi finančními a ekonomickými – ve skutečnosti rámec ekonomiky mnohonásobně přesahují. Nejedná se o problémy s penězi, nýbrž o celosvětovou krizi civilizačních hodnot.

Může tedy kapitalismus tuto krizi vůbec přežít? A hlavně – kam se po jejím konci bude ubírat svět? Na jakých principech a za jakou cenu?

O hypoteční smršti se rozhodlo už za prezidenta Clintona

To jsou dnes zásadní a veledůležité otázky. Současná krize se dost často srovnává s velkou hospodářskou krizí ve Spojených státech v letech 1929 až 1933 a s jejími dopady. Přitom bychom neměli zapomínat, že od jejího vzniku do začátku druhé světové války chybělo pouhých deset let.

To není důvod ke strachu a panice. Avšak o současně krizi a cestách, jak z ní ven, nemůžeme soudit jen podle povrchních účetních ukazatelů a makroekonomické praxe. Samotný začátek ústupu světové ekonomiky z období recese nebude v žádném případě znamenat konec rozsáhlé krize kapitalismu a globalizace.

„Kolo dějin“ ještě zdaleka neskončilo svou nynější práci. Proto je dnes tak důležité pochopit, odkud a kam „se točí“. Je důležité hovořit o podstatě současné globální krize i o tom, jaké důsledky a jaký způsob řízení z toho nutně vyplývají pro Rusko, naši ekonomiku a společnost.

První díl

Kapitalismus: dějiny jedné mutace

Světový vývoj posledních desetiletí již nelze považovat za klasický kapitalismus, vyznačující se výrobní a obchodní ekonomikou. Zmizel i konkurenční boj mezi kapitalismem a plánovaně distributivním socialismem, který se v té době už zhroutil. Žili jsme v „nové formaci“, v úplně nové, geneticky modifikované formě kapitalismu – v transkapitalismu. Jeho podstatou je virtuální ekonomika finančních bublin a jejich nepřetržitá reprodukce sloužící zájmům globální finanční oligarchie a nadnárodních korporací.

Podobná přeměna kapitalismu vyústila dnes v nový, dosud nevídaný typ jeho krize. Svět se div nezakl pod nekontrolovaným proudem virtuálních peněz existujících pouze na monitorech počítačů, prakticky nijak nepodložených reálnou ekonomikou, výrobou a prací.

Do té doby se však nejen jednotlivé státy (především USA), ale i nejrůznější zájmové soukromé skupiny snažily pomocí tohoto systému dosahovat co největšího zisku z celosvětové pyramidy peněz z burzovních spekulací a ze zadlužené ekonomiky amerického dolaru.

Většina národních ekonomik a států světa byla prakticky bezmocná proti představitelům mezinárodního kapitálu, kteří nepřipouštěli žádnou kontrolu, převáděli peníze rychlostí světla, posílali je do světa, kdy a komu bylo třeba,

ukrývali zisky v tzv. daňových rájích. Jako by existovaly dva paralelní světy, třebaže mnohdy byli jejich představiteli jedni a titíž lidé. V prvním světě se vyskytovaly státy, hranice, zákony, výroba, povinnosti. Ve druhém nic podobného nebylo, jenom bilanční operace, pseudonymy a masky, alchymie získávání zlata ze vzduchu a pravidla volné hry kapitálu, která se více podobala hře bez pravidel.

Bylo to tak příjemné, že se v lidech velmi snadno vytratil přirozený cit pro míru, a časem nevyhnutelně musel přijít trest – krize. A výsledek roku 2008, to je teprve začátek vyrovnávání účtů na vrub transkapitalismu, jeho otců zakladatelů i následovníků.

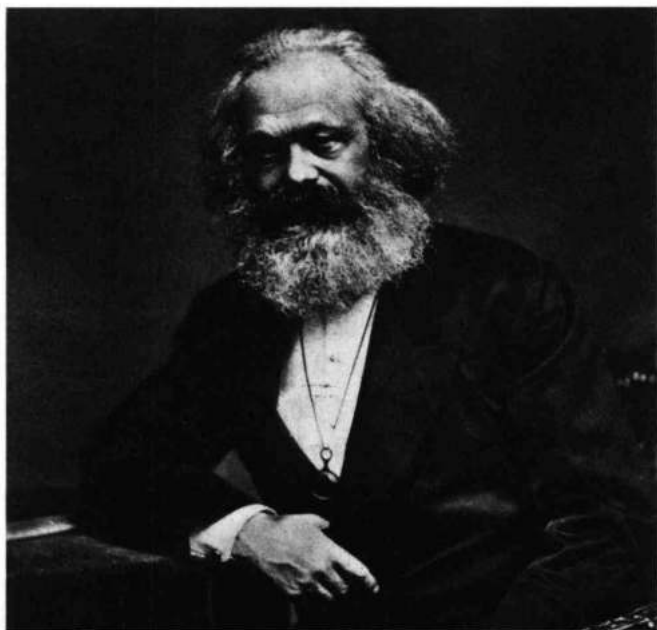
Avšak definitivně pohřbít svět virtuálních finančních spekulací nebude nijak jednoduché. Dokáže se kapitalismus, ponořený teď v hlubokém transu, vrátit „z onoho světa“ opět k realitě? Odpověď není zcela zřejmá. A existují pro to velmi vážné důvody, týkající se základních vnitřních protikladů kapitalismu.

Marxovo proroctví a evoluce kapitalismu

Ekonomika finančních spekulací přinesla zkrácené představy o cenách, zboží, práci, o směně a pohledávkách. Nežůstaly v ní jiné hodnoty krom hodnoty peněz, a to ještě peněz virtuálních. Spekulace už se netýkaly zboží, nýbrž nereálných kursů nabubřelých firem.

Historický kapitalismus jako ekonomický systém nevznikl přece sám o sobě, začínal revolucí ve sféře etiky a náboženství. S onou tvrdou pracovní a výrobní askezí, kterou Max Weber nazval „duchem kapitalismu“ a která, koneckonců, souvisí i s jeho efektivitou a trváním.

V tom je právě ona ironie dějin a jejich poučná lekce, kterou lidstvo stále nechce chápat! V transkapitalismu, a toho si dnes všímají mnozí ekonomové, je klíčovým finančním pojmem „vzít si úvěr“, což je výraz zahrnující mimo jiné i odkaz k základním hodnotám víry. Tento výraz jsme však zaměnili pojmem bez jakékoli morálky a zodpovědnosti, pojmem „získat peněžní obnos“ pro hru na burze. Není o čem přemýšlet – zisk ospravedlňuje vše! „Neviditelná ruka trhu“, založená původně na představě morální podstaty kapitalismu a křesťanské svobodě výběru, měnila

O Karlu Marxovi se v posledních letech hovoří víc než dřív

se tu v nepostřehnutelnou hbitost rukou pod stolem globální ekonomiky.

Co by na to řekl Weber, nevíme. Zato si dnes celý svět ne náhodou připomněl Karla Marxe. Nová vydání jeho *Kapitálu* mají neuvěřitelné náklady. Marx nebyl svědkem a kritikem „nevinného dětství“ Weberova idealistického ka-

pitalismu, nýbrž kritikem kapitalismu zcela reálné podoby své současnosti, zlovolného a cynického výrostka s recidivistickými sklony. A měl naprostou pravdu v tom, že v kapitalismu je zakódován jakýsi periodicky se probouzející gen amorálnosti, trvale postrkující celý systém ke krachu, protože s vidinou 100 procent zisku je kapitál ochoten porušit jakékoli zákony. Při vidině 300 procent zisku neexistuje pak již žádný přestupek, kvůli kterému by nebyl ochoten riskovat.

Marxova předpověď o nevyhnutelnosti úplného krachu kapitalismu se nesplnila. Lépe řečeno, zatím se nesplnila. Historie dvacátého století prokázala, že pro kapitalismus jsou v každém případě nedosažitelné jakékoli schopnosti rozvíjet se, přizpůsobovat se a zdokonalovat. Ta nejdůležitější a spásná proměna, jaká se za poslední století udála s kapitalismem, nenastala však změnou jeho vnitřní podstaty, nýbrž přišla zvnějšku, zásahem státu. Byla v jistém smyslu a v mnoha ohledech socialistická a stala se vakcínou státního kapitalismu.

Kapitalistický stát, zpočátku přijímaný marxismem jako „mechanismus třídní nadvlády“, jako „výkonný výbor pro záležitosti buržoazní třídy“, začal si postupně uvědomovat své skutečné sociální funkce. Funkce vytváření a podpory

sociálního prostředí, společenské stability. Funkce dlouhodobé ekonomické regulace, stimulace a rozvoje sociálních principů.

Nebyl to jednoduchý proces a nevznikl jen tak „sám od sebe“. Vedoucí průmyslové země Západu prožily první světovou válku, viděly Rudý říjen v roce 1917, na vlastní kůži pocítily velkou hospodářskou krizi v letech 1929–33 a ještě další – fašistickou – vývojovou alternativu, zakusily veškeré hrůzy druhé světové války. A právě tato zkušenost „sociálních katastrof“ postupně, krok za krokem, vedla nevyhnutelně k poznání, že je nutno od základu změnit sociálně ekonomickou sféru.

Všeobecným smyslem kapitalistické evoluce (jak v ekonomické teorii, tak v hospodářské praxi) bylo umožnit kapitalismu postavit se do služeb většiny obyvatelstva, a tím vyvolat společenskou poptávku nikoli po zániku, nýbrž po rozvoji kapitalismu. Sám otec-zakladatel marxismu poskytl vlastně kapitalistické společnosti jakýsi „záchytný bod“ k přežití, když v *Kapitálu* vysvětlil, v čem musí spočívat hlavní směr vývoje ekonomického mechanismu a státní politiky kapitalismu. Tím „záchytným bodem“, tím hlavním vývojovým směrem je vytvořit masového spotřebitele a zvýšit masovou spotřebitelskou poptávku.

Ostatně, ke krachu socialismu došlo hlavně proto, že nedokázal zajistit efektivní rovnováhu mezi ekonomickým mechanismem státního kapitalismu (který byl a možná je životaschopný), a mezi „deficitním rovnostářstvím“ mimoretržního systému sociálního přerozdělování, systému, který potlačoval možnosti solventní masové spotřebitelské poptávky (a byl to právě takzvaný švédský socialismus, který tento problém řešil). V tom ohledu byl zejména sovětský socialismus mnohem blíž oněm Marxovým předpovědím, které již od počátku naznačovaly nutný krach kapitalismu a hlásaly, že nejhorší a pravou „příčinou všech skutečných krizí je vždycky bída a utlačování spotřebitelských mas“.

Mezníkem na cestě „vzmáhajícího se kapitalismu“ se stala „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“ Johna Maynarda Keynesa, vznik principiálně nové, keynesiánské ekonomické teorie poptávky a státní ekonomické regulace. Dalším mezníkem na této cestě byl i „Nový úděl“ Franklina D. Roosevelta s ideou „akumulace sociální spravedlnosti v rámci tržní ekonomiky“, stoletá historie stejného modelu „švédského socialismu“, i zkušenost politiky „blahobytu pro všechny“ Ludwiga Erharda v Německu po druhé světové válce.

Ludwig Erhard aneb Ekonomika tržní a sociální zároveň

Ve shodě s Keynesovou ekonomickou doktrínou, hlavním motorem hospodářství předních kapitalistických zemí Západu, byla koneckonců i „ekonomika poptávky“. Spotřeba obyvatelstva a vznik „spotřební společnosti“ se začaly vnímat jako hlavní mechanismus, který pohání vývoj vpřed, stimuluje efektivitu, rozšířenou reprodukci kapitálu a růst výroby, řeší otázky zaměstnanosti, urychluje výzkum pro výrobu nového zboží a techniky a řeší i mnoho dalších úkolů.

Časem však bylo zřejmé, že mnohá omezení této doktríny se stávají brzdou i pro sám vnitřní vývoj západních zemí. Nicméně světový kapitalismus dál zažíval cyklické krize. Jejich podstatou byla nadvýroba v zemích kapitálu, nedostatek peněz mezi obyvatelstvem a neochota kapitalistů přicházet o zisk, to znamená snižovat ceny. Tento stav trval dost dlouho, až do nástupu nového období ve vývoji kapitalismu, do vzniku nadnárodních korporací. Kapitalismus začal překonávat vnější příznaky krize ve vlastních zemích tím, že ve jménu zisků začal přenášet výrobu i své vlastní přebytky zboží do rozvojových zemí. V současnosti se dokonce nadvýroba zboží bez jakéhokoli snižování cen i zisků trvale reguluje dodávkami do Afriky, humanitární pomocí, výrobou paliva z obilí, jehož přebytky se dříve,

v dobách klasické krize z nadvýroby, musely spalovat nebo házet do moře.

Ani to však nestačilo. Západní ekonomiky byly ve stále větší míře nuceny stávat se ekonomikami rozšířené vnitřní poptávky, což předpokládalo novou výrobu lákavých věcí a závislost obyvatelstva na úvěru, kdy lidé touží mít pořád něco nového, a tím současně vytvářejí stále větší rozdíl mezi reálným výdělkem a tím, co si skutečně za svoji práci mohou pořídit.

Práce pro člověka ve spotřební společnosti přestávala být zdrojem života, měnila se v dodatkový element a „kamufáž“ možností konzumu a uspokojování vlastních požitků. Snaha zajistit občanům práci se stala fetišem a vedla k vytváření nových rádobypřacovních příležitostí, které dovo-lují tuto spotřebu udržet.

Také západní ekonomiky, především USA, se přestaly opírat o reálný sektor a průmysl, ze zemí vyrábějících se mě-nily na deindustrializované zprostředkující ekonomiky slu-žeb, především finančních (ve Spojených státech tvoří podíl průmyslové výroby pouhých 11 procent hrubého domácího produktu). Pracující třídu v těchto zemích nahradili za-městnanci bank, pojišťovací agenti, burzovní makléři, to znamená všichni ti, kdo pracují převážně ve finanční sféře.

To není náhodný jev. Výroba peněz se stala tak důležitá proto, že pouze ona dokáže udržet nekonečný proces rozšiřování spotřebitelské poptávky, na níž plně závisí ekonomika a sociálněpolitická stabilita kapitalismu.

Jinak to ani být nemohlo, když uvážíme, že Spojené státy jsou dnes největší ekonomikou světa, která však zajišťuje produkci jen kolem 20 procent světového hrubého domácího produktu, zatímco samy spotřebují dvojnásobek. Amerika si žila nad poměry i proto, že vždy měla ohromný vojenský rozpočet a v celosvětovém měřítku vynakládala obrovské prostředky na utváření demokracií podle svých představ.

Situace dolaru jako světové rezervní měny i možnosti monopolní manipulace s jeho emisí musely dříve či později přivést Spojené státy k nepřekonatelnému pokušení. K touze využít výhod vzrůstajícího finančního kapitalismu k získání světové nadvlády. Takovému pokušení Amerika nedokázala odolat. Dostala chuť pohrát si s penězi.

Lesk a bída světa Lehmanů

Tento posun byl výsledkem transformace kapitalismu, utvářením jeho nové fáze. „Včera“ fungoval podle vzorce „peníze – zboží – peníze“ a kapitalista, aby získal víc peněz, vyráběl zboží, usiloval o velký zisk a snažil se především zdokonalovat zbožní výrobu. Ten vzorec platí dodnes. Čína může sebevíce hovořit o socialismu, ale jejím cílem je získávat příjmy z produkce zboží pro okolní svět a úspěšně tak konkurovat ostatním zemím.

Spojené státy naproti tomu začaly žít podle modelu „peníze – cenné papíry – peníze“. Amerika přestala vyrábět zboží a uchýlila se k výrobě peněz. Když se jí po druhé světové válce podařilo upevnit důvěru k dolaru jako ke světové měně, rozhodla se, že za své dolary může dlouho a úspěšně existovat a nakupovat zboží po celém světě.

V důsledku toho už na začátku sedmdesátých let minulého století americká ekonomika a s ní i globální kapitalismus začaly – nejprve pomalu, ale jistě, pak ovšem už rychle a neodvratně – projevovat charakter převážně finančního spekulativního kapitalismu. Začátkem expanze finančníků se stala revize původní verze Brettonwoodských dohod

o měnových kursech a zlatém dolarovém standardu. A ideologickým základem spekulativního kapitalismu se staly ekonomické teorie monetarismu.

Co znamená monetarismus v praxi, navíc ještě s ruskou „pachutí“, to jsme v krátké době poznali vyčerpávající měrou. Počátkem devadesátých let se pak v Rusku plánovitě zhroutila ekonomika, probíhala vyděračská privatizace a politicko-ekonomické inkubátory vychrlily plejádu takzvaných oligarchů, ve skutečnosti ale globálních finančních spekulantů. Rusko se systematicky oslabovalo, aby se v dohledné době stalo pouhým surovinovým přívěskem Západu, řídce osídleným a ve všech ukazatelích málo rozvinutým státem. Bylo zapotřebí ohromného úsilí, aby mohl začít proces ozdravení státní moci, ekonomiky i mravního klimatu společnosti.

Tentýž monetarismus a reaganomika připravily začátek prudkého nástupu finančního kapitálu v devadesátých letech. Proces nabyt obzvlášť bouřlivého a nezvratného charakteru, když díky vynalézavosti současných „směnárníků“ a ještě nedávno uznávaných ekonomických guru typu Alana Greenspana – kajících se nyní nepříliš upřímně na každém rohu – byl cílevědomě sestaven nový obrys globální finanční ekonomiky.

Prezident F. D. Roosevelt bojoval s krizí v duchu Keynesese

Po nezdařené bleskové válce informační ekonomiky a následném krachu nafouklé internetové ekonomiky se pro změnu objevil dosud v temných zákoutích trhu utajovaný, leč daleko mocnější kalibr ekonomiky spekulativních výrobních obligací.

Z toho důvodu byl ještě předtím reformován bankovní právní kodex (existující již od dob, kdy prezident Roose-

velt bojoval s velkou hospodářskou krizí), který striktně limitoval možnosti bank v jejich zájmu o finanční spekulace.

Byl dokončen ohromný, absolutně neadekvátní a prakticky nekontrolovatelný systém mnohastupňových a naprosto virtuálních finančních technologií a nástrojů.

V roce 2008, na konci existence této derivační ekonomiky, se její objem odhadoval na více než 1,2 kvadriliónu* dolarů, což mnohonásobně převyšuje nejen rozpočet ekonomiky Spojených států, ale i celého světa.

Dokonce téměř veškerý zisk takové opory západní průmyslové, industriální a technologické ekonomiky, jako je nadnárodní společnost General Electric, pocházel v posledních letech téměř výhradně z finančních operací. Jejich reálnou tvář a mocí byly vlastní banky a dílčí finanční organizace, nikoli výroba.

* *Neuvěřitelnou výši této sumy potvrzuje po konzultaci v Moskvě autor. Jde však nade vši pochybnost o kvadrilión neboli kvadrilion, který se zjevuje v číselných soustavách např. v USA nebo v některých zemích bývalého SSSR. Má o devět nul méně než kvadrilión, tak jak jej vnímá většina Evropy ve své tzv. delší číselné soustavě. Uváděné číslo se tedy rovná našim dvanácti stům biliónům, což je ovšem v dolarech stále gigantická částka.*

Alan Greenspan je proslulý ekonom, autor ho ale nešetří

Vítězná hudba transkapitalismu by mohla znít, když ne věčně, pak jistě hodně dlouho. Kdyby ovšem finančníci – nad jejichž kousky Amerika v představě vlastních výhod dlouho shovívavě přivírala oči – definitivně nepropadli svým hrám.

Rok 2008 se stal dobou krachu „totemových zvířat“ finančního kapitálu – monstrózních amerických investičních bank. Některé z nich se snažily – a dosud se pokoušejí – zachránit s pomocí amerických daňových poplatníků a tištěných bezcenných emisních dolarů. Jiné teď doufají, že bezpečně ukryjí svou pravou tvář pod maskou obyčejných slušných bankovních ústavů.

Svět finančních spekulantů však uzřel svůj soudný den, když se v září roku 2008 položila hlavní posvátná kráva tohoto systému – banka Lehman Brothers. Všeobecný nárek spekulantů celého světa (ostatně i u nás) nad touto událostí trvá dosud, někteří lidé již zastávají názor, že neochota „zachránit Lehmany“ byla málem největší chybou Bushovy administrativy, před níž bledne i Irák a všechno ostatní.

V jistém smyslu to pro finanční kapitalismus opravdu tak je. „Nebesa se rozevřela“ a svět se bolestně rozdělil na dobu „před a po“. Pro celý ostatní svět a pro většinu lidstva

Lehman Brothers, někdejší symbol finanční moci a síly

dává naopak zánik lehmanovského impéria přece jen kapitalismu nějakou šanci na očistu a přežití.

A tato záchrana kapitalismu opět a především závisí na státním útvaru a na schopnosti států celé planety zbavit systém spekulacních snah, vrátit světovou ekonomiku k reálné existenci. A stejně tak vrátit k reálu Spojené státy jako architekta tohoto systému.

Vždyť hlavně „úsilím“ Ameriky tento kapitalistický stát, který ve druhé třetině dvacátého století přitáhl uzdu amorálnímu kapitálu a cynickým kapitalistům, na prahu nového tisíciletí sám padl do pastí vlastních ambicí a uzavřel dohodu s globální finanční oligarchií, s níž se k nerozeznání ztotožnil.

Tento systém se opíral o principy využívání světové výroby jedinou zemí, která jen produkuje peníze a díky své někdejší autoritě „vodí ostatní za nos“. Proto se systém musel nutně zhroutit, což zákonitě vyústilo v novou, zatím nevídanou podobu krize.

To ale znamená, že otázkou dne a nevyhnutelnou podmínkou ozdravení světové ekonomiky se musí stát kromě jiného definitivní překonání světové unipolarity i pokusů o další zachování globální dominance USA a Západu.

Globalizace transkapitalismu a konec postsovětského období

Je to důležité navíc i proto, že v samotné mutaci kapitalismu a jeho přeměně v transkapitalismus měly a dosud mají geopolitické snahy Spojených států a Západu ohromný význam.

Do značné míry mají pravdu ti kritici kapitalismu, kteří tvrdí, že překonání vnitřních protikladů v současných západních společnostech, realizace modelů ekonomiky založené na poptávce a společenské spotřebě byly vždycky v plné míře možné jen díky zahraniční expanzi, imperialismu a globalizaci. A také díky tomu, že kapitalismus dokázal vynést na světlo „třídní rozpory“ západních společností, převést je na vztahy s „ostatním světem“, využít a privatizovat jeho suroviny a práci v zájmu postupného hromadění „zlaté miliardy“.

V devatenáctém století a v první polovině století dvacátého se tak mohlo stát díky klasickému kolonialismu a imperialismu. Avšak obrovské náklady znamenaly pro systém obě světové války, pak se objevil „další svět“ – socialismus – a opozice vůči němu. Po rozpadu koloniálního systému ve

druhé polovině dvacátého století bylo stále zřejmější, že si kapitalismus musí nutně zachovat celosvětovou expanzi, kontrolu nad světovými trhy a privatizaci světových surovin. Jinak by nepřežil. Všechno však nově mělo probíhat jinými, převážně finančními způsoby. Je třeba znovu věnovat pozornost tomu, že se tak dělo s podporou dolaru jako světové rezervní měny a díky možnému zneužití monopolu na jeho emisi.

Poslední uvedená okolnost spolu s ohromným podílem Spojených států ve světové ekonomice po druhé světové válce do značné míry předurčila příští hegemonii Spojených států v evoluci kapitalismu a vznik modelu kapitalismu virtuálních finančních spekulací.

„Stará dobrá“ kontinentální Evropa (na rozdíl od Velké Británie) se proti takovému vývoji událostí stavěla, snažila se zachovat spojení ekonomiky s realitou (v Evropě byl podíl průmyslu na hrubém domácím produktu dvakrát vyšší než ve Spojených státech), nešla cestou totálního uvolnění rukou bankéřů a ostatních finančníků. V posledních desetiletích se snažila posilovat Evropskou unii a prohlubovat evropskou integraci, vytvářet a rozvíjet eurozónu jako alternativu k dolaru (mimochodem ve všech těchto celoevropských záležitostech Spojené státy Unii „házely klacky

pod nohy“). I v současnosti je reakce „staré Evropy“ na krizi mnohem poctivější i adekvátnější, a to včetně hodnocení role a úkolů státu, než u jejího zámořského spojence.

Evropské společenství přes veškerý svůj skepticismus se však přece jen v těch nejdůležitějších aspektech nedokázalo vyhnout výrazné spoluúčasti na rozvoji spekulativního myšlení a tradičního následování směru vývoje USA.

Pod pojmem Západ rozumíme globální koalici na podporu světového vůdcovství nejrozvinutějších kapitalistických zemí současného světa, založenou na amerických ekonomických institutech a bezpečnosti. Údělem Evropy

Moderní burza – místo, kde se mohou rodit kouzla

v tomto systému je závislost a podřízenost, často dokonce poslušnost (byť vynucená). Pochyby však vždy končí souhlasem a konsolidací postojů se Spojenými státy. Jak je to podobné tomu, co se odehrávalo v socialistickém táboře! Vzpomeňme na Maďarsko roku 1956, na Československo v roce 1968 či z jiné strany na Jugoslávii let devadesátých – a nezjistíme sebemenší rozdíl mezi hegemonií SSSR a hegemonií USA.

Po druhé světové válce Západ pod vedením USA trvale rozpoutával „studenou válku“ proti SSSR – aby odboural hranice a vytvořil nové možnosti pro expanzi kapitalismu. „Studená válka“ byla vlastně strategií antimodernizačního vyčerpávání SSSR, především v „závodech ve zbrojení“. Tento závod vždycky, zejména však v osmdesátých letech „reaganomiky“, byl pro Spojené státy vhodnou možností, jak přihodit polínko na ohniště poptávky vlastního hospodářství. Postupně se proti SSSR – kromě jiného i díky možnostem spekulací a globální finanční oligarchii – stále aktivněji prosazovala i cenová válka na zbožně surovinných trzích, zejména na trhu ropy.

Finanční kapitalismus sehrál nakonec v rozpadu Sovětského svazu velkou roli. Sám spekulativní model byl takový, že jeho dlouhodobá stabilita závisela v zásadě na jeho

schopnosti přivodit rozvrat systému, poté uchopit moc, privatizovat a kapitalizovat zdroje a potenciál socialistických zemí „postsovětského světa“.

Když ustalo nepřátelství dvou světových bloků, bylo možné pokusit se o zvýšení podílu na zpracování zdrojů v ostatních částech světa, a to jak na Blízkém východě s bohatými zásobami ropy, tak v „nezápadní“ jihovýchodní Asii, kde je vysoký potenciál globálního průmyslového růstu. Jen tak se nakonec dalo zajistit spojení s realitou a zaplacení všech účtů oné peněžní pyramidy, o níž se opírala globální činnost finančního imperialismu při zajišťování nadměrných zisků peněžní oligarchie.

Doktrína „konce historie“, vyhlášená v okamžiku rozpadu SSSR, nejenže otevřeně potvrzovala ideologické vítězství Západu, ale měla na mysli i nutnost dříve či později zajistit „konec“ kterékoli ekonomiky a zdrojů nepodléhajících západní kontrole. Takový byl globální cíl spekulantů. Část tohoto programu byla již splněna především pohlce-ním východní Evropy a Pobaltí. Pravda, někde tyto záležitosti neprobíhaly snadno, jako například na Balkáně či ve vleklé válce za rozdělení Jugoslávie, stejně jako v případě dvojnásobné „irácké aféry“ za exprezidentů George Bushe a jeho syna.

Nicméně Západ dosáhl jistých úspěchů, přičemž značnou část z toho získaly nejen Spojené státy, ale i Evropa. I když ji ještě dlouho bude bolet hlava, než se smíří s tím, že integrace východních Evropanů do EU proběhla v mnoha ohledech podle scénáře proměny těchto nováčků v pátou kolonu USA uvnitř evropského společenství. Není přece náhoda, že spekulace a finanční globalizace jsou mnoha svými úkoly i cíli od prvopočátku amerického původu. Nakonec sami východní Evropané dnes lépe a ostřeji než všichni ostatní pocítují vliv krize i následky toho, jakým způsobem je „odintegrovali“ na Západ. Ne náhodou se tak některé z „nových evropských zemí“ dnes jednoduše ocitly na prahu totální ekonomické insolventnosti a sociálněpolitické destabilizace, odkud chybí už jenom krůček, aby se staly „neúspěšnými státy“.

Podobný osud je už připraven i pro některé další země. Například pro Ukrajinu, která – nenajde-li v sobě sílu, aby se konečně vzpamatovala – riskuje, že sklidí všechny oranžové plody toho, že se v určitém okamžiku nechala svými rádobyvůdčími silami přemluvit k jednání o rezignaci na vlastní rozvoj a o bezpodmínečném připojení k Západu. Udělat něco takového – bez ohledu na vlastní historii a národní hrdost – znamená prapodivným způsobem spoléhat

na to, že je teď občas nechají posedět na stoličce v předsíni západního světa.

Ostatně ani v tom není ten hlavní problém. Spočívá spíš v něčem jiném – Západ a jeho spekulativní model ani touto cestou nedosáhl svých hlavních cílů. Všechno by bylo v pořádku, kdyby se podařilo získat, využít a zavést pevný dohled nad surovinovými zdroji Ruska a Číny. Pro zachování svého globálního vedoucího postavení byl Západ životně zainteresován na zapojení těchto dvou zemí do okruhu svého vlivu. Značná část dnes už nadbytečného fiktivního kapitálu, fiktivních peněz, vytvořených za několik posledních desetiletí finančním kapitalismem, byla „hozena na trh“ hlavně kvůli pohlcení Ruska a Číny. V tomto smyslu by spekulativní systém mohl přežít, jen kdyby dosáhl tohoto podvojného cíle.

Ve vztahu k Rusku přicházela více v úvahu strategie absorpce a nuceného spojení se Západem. I v devadesátých letech měl Západ určité důvody počítat s něčím takovým kvůli oslabení ruského státu a rovněž kvůli tomu, že se v Rusku začala aktivně formovat kohorta oligarchů a monetaristů, kteří se už jen s ohledem na vlastní výhody chtěli podrobit globálnímu finančnímu kapitalismu.

V případě Číny nebyla už výhodnější strategie pohlcení (což by z mnoha příčin bylo jen těžko možné), nýbrž „udu-

šení v objetí“. Na což, dá se předpokládat, by opět byly jisté šance, kdyby se Západu podařilo nejdříve dostat pod kontrolu Rusko a pak s pomocí jeho surovinových zdrojů a potenciálu mít možnost v mnoha ohledech diktovat Číně.

Tyto plány „hlavního velení“ se však nerealizovaly, byly nesplnitelné. A především proto, že v posledních letech se Rusko vzpamatovalo, překonalo období revolučních otřesů a národní slabosti, znovu nabralo sílu po bolestném geopolitickém time-outu a těžkých traumatech z rozpadu Sovětského svazu.

Bankrot spekulativního kapitalismu se pak stal prakticky nevyhnutelný, byla to jen otázka času. Systém byl ještě nějakou dobu funkční, ale nakonec se začal prudce hroutit. Společně s tímto krachem přišel logicky i konec politické unipolarity světa. A protože z ní Spojené státy v posledních dvaceti letech byly „bez sebe“, jejich ambice na světovládu a expanzivní snahy doslova ve všech směrech měly zcela jasné příčiny, související s pokusy vyhnout se bankrotu vlastního ekonomického systému a zachránit finanční oligarchii pomocí vedoucí role v „odírání“ světa.

Stejně tak skončilo velké a nejvážnější „postsovětské“ období v rozvoji světového systému. Protože jak světový systém spekulativního kapitalismu, tak onen „moment unipolarity“

Barack Obama prohlásil, že „Amerika potřebuje změnu“

vznikly ve světě za poslední dvě desetiletí, spojoval je hlavně boj Západu o dividendy „studené války“, o privatizaci post-sovětského dědictví.

Je však předčasné hovořit o tom, že transkapitalismus plně přiznal svou porážku. Jeho strategické imperialistické cíle zůstávají stále ve středu pozornosti Spojených států, což znamená, že nelze vyloučit ani snahy vzkřísit ještě rafinovanější plány a technologie finančních spekulací, ani kontrolu nad globálními trhy. Vyumělkované demonstrativní mesiášství, které se projevovalo na konci voleb nového prezidenta USA, a příchod nové administrativy k moci nás nutí spíše bedlivě pozorovat svět než do něho vkládat nějaké naděje.

Američané ho upřímně považují za prezidenta celého světa: problémem však je zřejmý úmysl nového pána Bílého domu Baracka Obamy být nejen prostě prezidentem, nýbrž hlavně velikým prezidentem USA. Podobné záměry jsou totiž skoro vždy zatížené přehnanými ambicemi a sklonem k páchání chyb.

Plán záchrany – nesplnitelné poslání?

V současné době se málem nejdiskutovanějším tématem stala otázka, je-li efektivní současná politika odstranění sutin transkapitalismu ze strany administrativy USA. Ačkoli je docela možné, že se tu z jeho zbylých úlomků sestavuje nová pyramida, v každém případě se velmi rozšířil názor, že perspektivy východiska z krize zásadním způsobem závisejí na tom, kdy začne obnova ve Spojených státech (a také možná bude záležet na postoji Číny).

Ano, jsou to významné otázky a závisí na nich skutečně mnoho věcí. Nicméně přesný scénář vývoje událostí, jakož i to, kdy se vlastně světová ekonomika dotkne dna a kde se konkrétně zastaví nevídaný rozsah krize, nikdo nezná.

Amerika zatím dál zalévá krizi nekrytými emisními penězi a mění, jak se trefně říká, „požár v potopu“. Avšak myšlenka, že „poslední nadějí“, jak lze nad krizí zvítězit, je nafukování bubliny amerických státních dluhopisů, je myšlenkou velmi pochybnou.

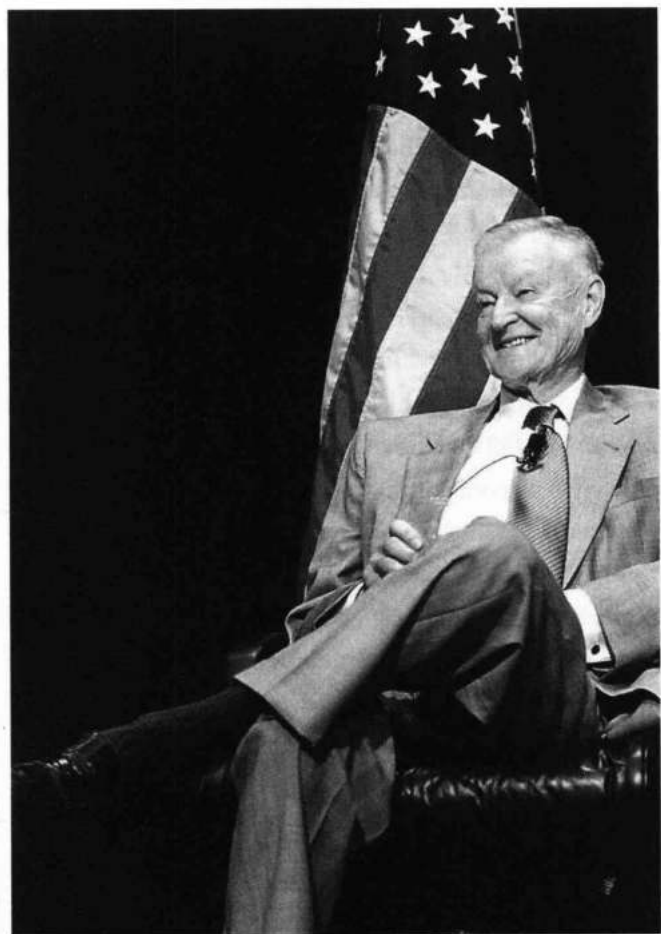
Ani americké banky, které samozřejmě lze přinutit, aby po určitou dobu tuhle novou „pyramidu státních krátkodobých obligací“ podporovaly, ani ostatní státy,

především Čína, notně závislé na americkém trhu a v mnohém fungující jako rukojmí vkladů vlastních rezerv do dluhopisů Spojených států, se nemohou takto chovat donekonečna.

Taková politika může vést k úplnému krachu dolaru, a tudíž i světového finančního systému. Pak se současné problémy budou zdát úplnými maličkostmi a svět stane na prahu už nikoli obyčejného ekonomického kolapsu, nýbrž rozsáhlé války. Bohužel, válka byla a zůstává v historii lidstva nejen „posledním argumentem králů“, nýbrž i nestvůrně (v pravém smyslu toho slova) efektivním způsobem, jak sprovdit ze světa problémy a závazky.

Vzeme-li přece jen v úvahu, že takový doslova konečný scénář pro lidstvo nebude realizován, a to díky pudu sebezáchovy, musíme pochopit, jaké rysy současné situace budou zásadně ovlivňovat možné a nejvíce pravděpodobné scénáře východisek ze současné krize.

V dnešní době máme co do činění s nepochoybnou snahou o posílení role států v oblasti ekonomiky. Tento stav nemá jen a pouze situační protikrizový charakter, ale bude mít daleko dlouhodobější vliv. To znamená, že nakonec nebudou jakékoli scénáře východiska z krize záležitostí pouze ekonomickou či finanční. Základem jim budou geopoliti-

Z. Brzeziński by rád viděl vedoucí světový tandem USA–Čína

tické strategie států a tvorba nových politicko-ekonomických společenství.

Není například náhoda, že nikoli neznámý Zbigniew Brzeziński začal dnes hovořit o tom, aby místo „velké osmičky“ (G8), kterou je třeba oslabit a její úlohu minimalizovat, Čína a USA vytvořily „velkou dvojku“ (G2) a pak společně, „v páru“, řešily všechny nejpodstatnější světové problémy, včetně otázek, jak potlačovat vliv Ruska.

Idea „velké dvojky“ je dobrou ilustrací, jakým směrem asi bude kapitalismus hledat cestu k ukončení krize. Fakt, že volání po G2 vychází ze Spojených států, je pro nás opět důrazným připomenutím, že americká elita chápe vyčerpanost transkapitalistické strategie v její dřívější podobě, tedy v unipolaritě globalizace opřené o kontrolu nad „světovým účetnictvím“ a zaměřené na celosvětové vybírání „emisní daně“ z dolaru jako světové rezervní měny.

Krize nás nutí, abychom si uvědomili, že se hospodářská dominance přece jen musí opírat o reálnou výrobní ekonomiku. Pochopitelně že Spojené státy mohou jen stěží rychle obnovit vlastní průmyslový a výrobní systém a přenést zpět na své území mnohá odvětví výroby. V omezeném rozsahu je něco podobného možné, ale celou postindustriální společnost předělat nelze. Z tuby jednou

vymáčkanou pastu už zpátky nedostaneš. A tak se začíná hledat opora reálně ekonomické báze pomocí systému nových globálních svazků.

Avšak navrhovaná „velká dvojka“ záměnou za předešlý model transkapitalismu vypadá jen jako pouhá korekce. Číně se fakticky nabízí, aby výměnou za určité politické a ekonomické závazky ze strany USA vstoupila do aliance se Spojenými státy (i když se tu stěží bude jednat o plně rovnocenné partnerství) podle plánu, že „světové finanční účetnictví“ bude v USA, zatímco „světová továrna“ reálné ekonomiky bude v celé Číně, rozšířené o zónu čínského vlivu v jihovýchodní Asii a částečně v Africe.

Takový scénář se asi sotva bude líbit nejen Evropě, Japonsku, Rusku, ale i Číně. Čínská lidová republika si dnes jako nikdy předtím uvědomila svou závislost na exportním modelu rozvoje. Její podíl zahraničního obchodu na hrubém domácím produktu činí přes 66 procent, což dělá čínskou ekonomiku značně zranitelnou a nejistou vzhledem k situaci na trzích v USA i v Evropě.

Čína má samozřejmě důvody k vytváření „speciálních vztahů“ se Spojenými státy (americký trh pro ni zůstává nejdůležitější, obě strany mohou mít spoustu podnětů ke vzájemnému pochopení při zajišťování poměrně nízkých

cen surovin, hlavně ropy). To však neznamená, že by si Čína přála být strukturálně závislá na USA.

Má-li Čína překonat krizi a přejít na kvalitativně nový stupeň rozvoje, musí zajistit stabilitu ve vlastní zemi, rozšířit domácí trh i spotřebu. Současně však potřebuje získat možnost strategického přístupu k přírodním zdrojům a k novým zahraničním trhům, pokračovat v posilování svého potenciálu globálního finančního vlivu, a přitom nekonzervovat vlastní rezervy a fakticky tak úvěrovat Ameriku. Kromě toho by izolacionismus a plná soustředěnost jenom na sebe samu Čínu ohrozily nárůstem sociálních disproporcí a politických rizik při konsolidaci „čínské spotřebitelské společnosti“.

Z těchto důvodů není pro Čínu důležité, zda globalizace světové ekonomiky plní svůj účel. Je pro ni totiž nutností. Upřímně řečeno, pokračování nebo přerušování procesu globalizace je vedle posílení role států v ekonomice druhý nejdůležitější faktor, který bude předurčovat různé směry na cestě k překonání světové krize.

Současná akutní fáze krize probíhá na pozadí mohutného šíření nejen hesel, nýbrž i konkrétní míry protekcionismu. Fragmentace globální ekonomiky i kontury jejího řízení mohou dokonce značně zesílit, zvláště když se ukáže,

SVĚTOVÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE RUSKÝMA OČIMA

že krize ještě nedosáhla svého dna. Současný systém mezinárodního obchodu a jeho instituce (v první řadě WTO, tedy Světová obchodní organizace) krizi v její současné podobě samozřejmě nepřežijí.

Nicméně, probíhající obtíže na cestě všeobecného rozvoje světové ekonomiky vůbec nenaznačují nutnost posunu

Před osmdesáti lety se za velké krize žilo v USA neradostně

Časy předválečné krize. Snad někdo koupí aspoň ta jablka...

k novému totálnímu izolacionismu. Podmíněně dohodnuté souručenství „za další trvání globalizace“ se do budoucna celkově zdá mnohem pevnější. Jiná věc je, že příznivci globalizace nejsou vůbec jednotní v tom, která z jejich „vylepšených a doplněných“ verzí by měla fungovat.

Pro USA, jak vidíme, je hlavním úkolem udržet se jako jediné centrum příštího pohybu vpřed a kvůli tomu jsou Spojené státy dokonce ochotny podělit se v budoucím systému o minoritní balíčky, nikoli však obětovat svůj hlavní cíl – zůstat jediným místem pro „globální účetnictví“.

Ostatní globální mocnosti mohou – podle situace – dát přednost výběru jedné ze dvou alternativ: Buď sázet na svět rozdělený na regiony, kde Čína, Evropa a Rusko usednou za jednací stolem s představiteli ostatních regionálních bloků včetně USA na místech pro nejlepší. Anebo je druhou variantou model multipolární globalizace a dalšího rozvoje světové ekonomiky pod kolektivním vedením, bez pevné struktury geopolitických a geoeconomických kontinentů (s trvale hrozícími konflikty kvůli vzájemným hranicím), ale i bez onoho monopolního účetnictví. Pro všechny kromě Spojených států amerických jsou rizika zachování dřívějšího monocentristického finančního systému i jeho ekonomické struktury nepřijatelná.

Tím se po roli státu a variantách dalšího trvání globalizace dostává do popředí třetí klíčová otázka dnešního globálního programu. Otázka o podobě globálních financí a utváření nového multipolárního systému světových valutových rezerv.

Všichni deklarativně jakoby souhlasí s nutností navrhovaných změn, avšak potíže jako obvykle vězí v maličkostech. Mezi konkurenčními nápady se objevují plány na „modernizaci dolaru“ jako jediné světové rezervy, návrhy na vytvoření zásadně nových nástrojů a „nositele“ jediné světové měny (což ostatně může být dokonale zakamuflovaná varianta zachování dřívějšího systému v zájmu USA a globální finanční oligarchie) či myšlenka demokratizace systému světových valutových rezerv. V tomto posledním případě možná s rozdílným stupněm jejich regionalizace, s různě vyspělými instituty koordinace a všeobecného řízení a rovněž se stejným výběrem mezi globalizací „regionálních bloků“ a globalizací „kolektivního vedení“.

Velká část světa by zřejmě souhlasila s jednou či druhou verzí demokratizace, což by vskutku bylo „světlo na konci tunelu“ jak pro světový finanční a obchodní systém, tak i pro přetrvávající krizi kapitalismu. K tomu je však třeba vyřešit hlavní problém dne – a to bude opravdu nadlidský

úkol – zda nechat, či nenechat definitivně padnout americký transkapitalismus i dolar Spojených států a proplout tak mezi Skyllou možného chaosu světové války a Charybdou světa izolacionismu po devalvaci dolaru.

I to by však byl reálný úkol, kdyby nehrozilo nebezpečí, že Amerika a s ní těsně spojená globální finanční oligarchie přece jen, bohužel, dokážou celý svět zastrašit svým pomlrtvým dolarem a pokusí se mu vnutit svou egoistickou verzi, jak ukončit krizi. Jenže to ve skutečnosti nebude znamenat konec, ale pouze nové vydání transkapitalismu s následným neodvratitelným krachem. A to v takové míře, že poměry už budou neslučitelné nejen s trváním kapitalismu, ale s lidskou civilizací vůbec.

Druhý díl

Ruská specifika světové krize

Nestává se často, aby přímo před našima očima – během několika měsíců – došlo k politickému a ekonomickému zhroucení dosavadního světového systému a země, která chtěla být světovým hegemonem. A aby trosky tohoto kolosu v nejbližších letech pod sebou nepohřbily nás všechny, musíme si jasně uvědomit, jak je důležité učinit Rusko ještě silnější, stabilnější a mocnější. A vědět, do jaké míry jsou pro modernizaci země aktuální úkoly, které musejí zajistit přechod Ruska na kvalitativně novou úroveň rozvoje.

Rusko má sice pořád své problémy, nicméně Moskva se změnila

Moderní moskevská výstavba si se zahraničím nezadá...

Je důležité, abychom pochopili, že příčiny dnešních projevů krize v takzvaném pokrokovém kapitalistickém světě jsou jiné než v Rusku. Na Západě mají fundamentální charakter a souvisejí s pádem chybného modelu rozvoje, ve který tyto země po mnohá desetiletí pevně věřily.

V Rusku vypadá situace úplně jinak. U nás nejde o krizi státu a státní politiky. Rusko v hlavních bodech dokončilo

úkoly na obnově růstu ekonomiky po krachu z konce osmdesátých a z devadesátých let a v okamžiku světové krize začínalo přecházet na strategii modernizace. K řešení těchto úkolů byla určena dlouhodobá strategie a vytvořeny rozpočtové možnosti a národní fondy rozvoje.

V tomto smyslu faktor světové krize v zásadě nic nemění na systému základních cílů a úkolů sociálně ekonomického rozvoje, které jsou před námi. Musí se jen urychleně přejít k jejich realizaci. Vliv světové krize dnes mnohem zřetelněji postihuje citlivá místa v jednotlivých odvětvích ekonomiky, v modernizaci infrastruktury, v teritoriálním plánování, ve finančním systému, na trhu práce, v migrační politice a v řadě dalších oblastí.

Bez ohledu na to, že fundamentální vnitřní příčiny krize v Rusku neexistovaly, má na nás její příchod zvenčí podstatný a velmi nezdravý vliv.

Existují dvě zásadní příčiny a zároveň dva vlivné faktory, jichž se v období krize musíme především a navždy zbavit. Je to v první řadě monetarismus a principy jeho ekonomické politiky, které byly ideologicky vždy spojené s finančním kapitalismem a způsobily vážné škody rozvoji Ruska. Druhým faktorem je nízká sociální úroveň byznysu a rovněž „byznysu elity“ (o elitě se v daném případě

dá mluvit jen v uvozovkách), její slabá orientace na úkoly národního rozvoje a malá odpovědnost ke státu a společnosti.

Krach monetarismu

Jak už jsme řekli, monetarismus je hlavní příčinou, že máme vysokou inflaci, růst závislosti na importu a že jen pomalu modernizujeme infrastrukturu a výrobní kapacity ekonomiky.

Místo abychom modernizovali ekonomiku výroby, jak to úspěšně dělá Čína, zapadli jsme až po uši do globálních finančních spekulací, za což jsme platili národními rezervami investovanými na Západě a odtrženými od peněz, které byly potřeba v domácím hospodářství. Naše rezervy se k nám ve skutečnosti vracely v balení globálního kapitálu a měnily se v těžké dluhy. S takovou politikou musíme okamžitě skončit, protože na to, abychom se příště vyhnuli katastrofě, nebudeme mít možná dost času ani peněz.

Ať už se monetarističtí finančníci jakkoli snaží o scho- lastický výklad současné situace, víme, že hlavní příčinou naší vysoké inflace byl a zůstává nedostatek peněz v ekonomice, finanční hlad národního výrobce, inflace nákladů a nízká poptávka. Při obrovských příjmech státu se ekonomické subjekty mnohé roky nacházely a stále nacházejí v podmínkách akutního peněžního deficitu.

Závislost na dovozu zboží během mnoha let ustavičně roste a je dnes nejen nebezpečně vysoká, nýbrž v podmínkách krize přímo katastrofální. Nedokážu si například představit, dokonce ani v době krize, sníženou poptávku po lécích – a u nás je skoro 90 procent léků z dovozu, přičemž jejich kvalita není vždy dostatečně vysoká. Při snížení kursu rublu se dovoz zboží prodražuje, což znamená, že naši důchodci budou najednou ve velké míře závislí na růstu cen léků, které denně potřebují. O něco povzbudivější je situace s potravinami, ale i zde je závislost na dovozu nepřijatelná. Způsobuje nám opět inflaci, růst spotřebitelských cen.

Výsledným zjištěním našich monetaristů je, že příliv kapitálu vede k inflaci, jeho odliv rovněž. Že silný rubl hrozí inflací, slabý činí totéž. Že mnoho stejně jako málo peněz je jedno a totéž. Ať to vezmeš z jakékoli strany, všechno vyjde nastejno.

A teď, už v podmínkách krize, výše sazby Centrální banky Ruska na refinancování vzrostla na 13 procent, což vedlo k úvěrovému ochrnutí reálné ekonomiky, zvýraznilo úpadek poptávky ve výrobních řetězcích a ve výrobě vůbec. Přitom doktrinářská prohlášení monetaristů, že bez této sazby nezvládneme odliv kapitálu a útoky na rubl, vzbudí

zují jenom nechápavý údiv. Pokud totiž někoho současná situace stimuluje, pak jsou to jen finanční spekulantí. Znovu nastal jejich čas. Pouze jejich princip obchodování je v současné době výhodný.

Při současně realizované rozvleklé devalvaci jsou efektivní především valutové kursovní spekulace. Brát si úvěr podle současných tarifů je výhodné pouze pro tento účel. Pokud veškeré síly a peníze byly vloženy do hry na měnové burze, není za těchto okolností pro banky zajímavé poskytovat ekonomice úvěry. Aby úvěrová sazba byla pro spekulanty reálně nepřijatelná, musela by činit nejméně 40 procent. Teprve při takovém procentu budou banky alespoň na okamžik schopny odpoutat se od valutových her a obrátit zrak k reálné ekonomice. Je však absolutně jasné, že bojovat se spekulanty úvěrovou sazbou není možné ani nutné.

Centrální banka svou současnou úvěrovou sazbou spekulacím vůbec nepřekáží, ale ničí výrobu. Protože i kdyby si nějaký výrobce vzal úvěr krytý celým jeho jměním s roční úrokovou mírou pod 20 procent, znamenalo by to pro něj pouze krátký oddech, neboť v zemi neexistují výrobní podniky ani technologie, které by mu dovolily tak nehorázně drahý úvěr splatit, nemluvě o dalších 18 procentech daně z přidané hodnoty.

Jestliže vládnoucí monetaristé, jak právě oznamují, už dokončili pomalou postupnou devalvací, proč tedy dále udržují tak vysoké úvěrové sazby? Pokud už neexistují rizika valutového trhu, sazba se časem sama prudce sníží. Když ale sazbu dál drží, kdo jim pak uvěří, že devalvace skončila?

Výroba potřebuje dýchat. Reálná ekonomika nemůže pod vodou současné krize dlouho vydržet bez úvěrového vzduchu. Výzvy jako „ještě vydržte, dříve či později sazbu snížíme“ nepřispívají k optimismu. Čas vyřeší vše, ale už se

Ruské banky jsou, pokud jde o úvěr, až extrémně drahé

chýlí ke konci. Pokud to tak půjde dál, celý reálný sektor vyplave na hladinu břichem vzhůru. K čemu pak mu, mrtvému, bude nízká úvěrová sazba?

Dnes je mezi monetaristy velmi populární připomínat na každém rohu, jak byli moudří, když dali dohromady Stabilizační fond, rezervy pro případ krize, které se, hleďte, nyní tak hodily.

Není sporu o tom, že vytvoření „bezpečnostního polštáře“ byl potřebný úkol. Avšak v určitém okamžiku se shromažďování a ukládání peněz staly samoučelným a přesáhly rámec rozumné politiky. Bylo samozřejmě nutné vytvořit rezervy pro „černý“ den. V jisté chvíli jsme se však měli zastavit a převést prostředky převyšující adekvátní úroveň Stabilizačního fondu do ekonomiky, část na zaostávající infrastrukturu a další část na ukojení jejího hladu po investicích.

Za několik posledních desetiletí u nás nebyl realizován ani jediný státní projekt národního měřítka zaměřený na podporu rozvoje ekonomiky a její infrastruktury. Nebyly vybudovány téměř žádné nové továrny a důležité průmyslové výrobní podniky ani nové hydroelektrárny, lodi, letadla. Všechno jen kvůli tomu, že ministerstvo financí vždycky považovalo investice do výroby za umrtvené pe-

níze. Jenže hospodářská infrastruktura, to je taky zboží. Silnice nebo energetika, nemluvě o nových výrobních kapacitách – to jsou nejdůležitější nástroje reálné ekonomiky, zvětšující množství národní produkce i rychlost oběhu zboží, nikoli peněz.

Že téměř po třech letech primitivního hromadění vkladů byly ze Stabilizačního fondu vyčleněny fondy rozvoje, bylo správné rozhodnutí. Vhodný čas a možnosti jsme bohužel promeškali.

Kritérium efektivity politiky při „sterilizaci velkého množství peněz“ ve Stabilizačním fondu je jednoduché a žádá si odpověď na dvě otázky.

Otázka první: dokážou rezervy v momentě krize vyřešit všechny těžkosti, dají se jimi zažehnat všechny nejpálčivější problémy? Vidíme, že odpověď by dnes byla záporná. Rezervy, jakkoli velké, nejsou bezedný sud a v ekonomice rezerv stabilita nestačí, neboť její vlastní imunita proti krizi je velmi oslabena. Tento imunitní deficit vznikl přece tím, že jsme v době míru ekonomiku „špatně krmili“ penězi a investicemi.

Otázka druhá: jestliže reálným východiskem z krize je modernizace ekonomiky, a nikoli očekávání, že cena ropy „vzroste“ a všechno se u nás vrátí do starých kolejí, to zna-

mená ke způsobu života, jakým jsme žili dříve, v čem je pak smysl nadměrných rezerv? Podobná myšlenka „posečkat“ by byla logická, kdyby nás model ekonomiky před krizí plně uspokojoval a nepotřebovali bychom nic jiného než se k němu vrátit. Pak by idea schovávat všechno do truhlice mohla být oprávněná. To ale není náš případ. Naopak, potřebujeme vyjít z krize na kvalitativně novou úroveň v rozvoji země. Musíme přestat s kopírováním monetaristického modelu a naplnit vlastní ekonomiku reálně rostoucí a národně orientovanou výrobou. Vychází však najevo, že jsme

Za krásnou fasádou leží prý téměř nedosažitelné peníze

před krizí kvůli hromadění rezerv nedávali peníze na „modernizaci budoucnosti“. V době krize rezervy nemohou být modernizačním nástrojem, protože jich k tomuto účelu není dostatečné množství.

Jako každý lakomec jsme zaplatili dvakrát. Nejdříve jsme ušetřili na investicích do rozvoje, a pak jsme stejně byli nuceni vydat našetřené prostředky na běžný provoz a ucpávání děr.

Nastal čas, abychom prověřili dřívější dogmata. Kromě jiného je třeba si uvědomit, že finanční trhy a monetarismus vytvářely za poslední roky ve světové ekonomice rizika a problémy, ale neřešily je. Věřit v monetarismus znamená buď bezdůvodně doufat, že někdo hned nafoukne novou finanční bublinu a všechno se „nějak spraví“, nebo zdržovat úvěry a investice pro potřeby reálné ekonomiky, a tak ji vést do stagnace a zároveň k růstu cen. Takový scénář stagující inflace je pro Rusko značně nebezpečný a znamená pro nás víceméně opakování devadesátých let.

Kádry řeší vše

Problém monetarismu spočíval i v tom, že – ať bezděčně, či vědomě – málem přivedl Rusko k uskutečnění nejmělejších snů globální finanční oligarchie při privatizaci surovinových zdrojů naší země. Přičemž se v této otázce téměř vždy zřetelně projevovala až dojemná jednota doktrinářských monetaristů a ruského byznysu.

Při obrovských příjmech, úspěšném rozpočtu a finančních rezervách bylo Rusko v posledních letech na světových finančních trzích neobyčejně velkým dlužníkem. Nemluví tu o státu, který se právě vyrovnával a v zásadě vyrovnal s dlouhodobými následky minulosti. Mám na mysli ruské, přesněji řečeno novoruské podnikatele, organizace a banky, které si nabraly nekryté úvěry a s úsměvem na rtech nadělaly zahraniční dluhy za více než 500 miliard dolarů.

Stalo se to mnohdy proto, že monetaristická moc nikdy nedovolila rozšířit domácí úvěr. Existuje však i druhá důležitá stránka problému – v devadesátých letech lidé, kteří neovládali řídicí práci, získali nakonec krajně výhodnou privatizací skoro všechno, čím naše země disponovala –

ropu, automobilky, hutní a chemické podniky, závody na výrobu hliníku a mnohé další. Nedokázali pak ovšem zajistit jejich běžný provoz, přičemž odstranili klasický management – vedoucí pracovníky s reálnými pracovními zkušenostmi v rozvoji a financování průmyslu.

Naši liberálové a privatizátoři se mohou samozřejmě po libosti sovětským časům vysmívat (hlavně však tím jen zakrývají svou chamtivost a nevědomost). Mohou si tropit posměch z „rudých ředitelů“ a Státního plánovacího výboru, ale stejní ředitelé a stejný plánovací výbor by jistě věděli, jak pracuje průmysl a co, jak a kdy je třeba dělat i v krizových podmínkách. A pro tyhle lidi byly vždy potřeby výroby, nepřerušovaný chod průmyslu a udržení pracovních míst prioritami ekonomickými i morálními.

Fungoval i systém umísťování výrobních sil. Příznačným rysem sovětského státního plánu byla existence fundamentální vědecko-výzkumné základny a příslušných kádrů. Samostatný Státní výbor pro studium výrobních sil prováděl na přímou objednávku ekonomických ministerstev každoročně komplexní průzkumy různých problémů teritoriálního ekonomického plánování. Dnes kultura takového plánování zmizela a vznikají nám ohromné a zbytečné náklady jen tím, že jsme nuceni vláčet zásoby, suroviny, mi-

grační pracovní toky po celé zemi, místo abychom dělali všechno komplexně s ohledem na organizaci výroby i ve vztahu ke spotřebiteli.

Místo systému plánovitého rozvoje ekonomiky v devadesátých letech i kvůli patologickému přání tehdejších vládců šplhnout si před Západem a ukázat progresivní tvář vyrukovali na nás se zástupem zbrusu nových „hospodářů života“ bez reálných výrobních zkušeností, ale s úžasným finančním apetytem. Tito „kapitáni“ ekonomiky v životě neviděli „moře“, byli však připraveni chopit se kormidla jakýchkoli finančních toků. Nosili perfektní obleky, ale montérky jim byly cizí. Neznalost těchto lidí a jejich neochota začít skutečně pracovat, a to dokonce za značně velké peníze, jsou nejzávažnější příčinou krize.

Peníze, které si půjčili na Západě, až příliš často nešly na rozvoj a modernizaci výroby, nýbrž na spekulativní operace či na nákup nestandardních aktiv. Končily u her na jachtáře, mediální magnáty a fotbalové odborníky. A národní majetek, o který přišel stát během privatizace, se stal zárukou těchto hříček.

Chtěli víc a rychleji vydělávat – na trhu fondů, koupí pozemků a nemovitostí – namísto toho, aby přemýšleli o dlouhodobé strategii rozvoje výroby, kde i zisky jsou při-

měrenější a kde se musí na trvalý a reálný úspěch dlouho čekat. Avšak člověku se často čekat nechce, přeje si mít všechno tady a teď. A jak víme, s vidinou 300 procent zisku je kapitalista schopen všeho. Proto byla a zůstala hlavní filozofií našeho byznysu nikoli výroba, nýbrž idea koupit, zastavovat, zaspekulovat si, restrukturalizovat, omezit investice, ale hlavně prodat a „získat hotovost“.

Strojek na štěstí na účet zahraničních úvěrů pracoval dosti dlouho, teď ale západní úvěrové krmítko zaklaplo. I když by možná bylo správnější říkat mu past na myši. Pro-

Ruská industrie by jistě tu i onde potřebovala modernizaci

tože hlavními úkoly globální finanční oligarchie bylo vždy učinit klienta závislým na úvěrech a spekulacích a směnit jeho aktiva za dluhy – nasadit mu růžové brýle a pobláznit jej tak, aby byl štěstím bez sebe už jen z toho, že jedná s někým, kdo je na seznamu nejbohatších lidí světa, jak jej publikuje *Forbes*. Řešení těchto úkolů jí pak dovolovalo postupovat k hlavnímu cíli – totiž dostat pod kontrolu i řízení zahraniční politiky celé země, připravit stát o jeho reálnou ekonomickou a později i národní suverenitu.

Mohlo to ještě nějaký čas pokračovat, nebyť krize, která ukázala v pravém světle skutečné schopnosti našich magnátů a pohlavárů byznysu. Všichni se najednou znovu obraceli na stát s výkřiky o pomoc. To, že ruský stát dnes fakticky chrání strategická aktiva své národní ekonomiky, aby nemizela na Západě jako splátky za úvěry, je samozřejmě správné. Jiné východisko není a být ani nemůže. Je však třeba vzít si ponaučení z toho, co se stalo.

Zachraňujeme sice byznys, strategická národní aktiva a výrobní podniky, to ale neznamená, že musíme zachraňovat oligarchy a různé byznysmeny-smolaře. Stát nepotřebuje znárodňovat ztráty způsobené tím, že zkrachovalým vlastníkům a členům vedení bude dávat peníze na pokrytí dluhů, ale musí znárodňovat – byť jen dočasně pro zave-

dení pořádku – i samotný byznys, podniky a organizace. Bylo by správné, aby stát od Západu přímo vykoupil dluhy zbylé po obchodování, vstoupil na kapitálový trh a účastnil se jeho řízení.

Znárodnění výrobních podniků, energetiky a pozemků bude ovšem jen dočasné opatření, po něm bude následovat cyklus opětné privatizace. Cílem znárodnění je dnes ochrana suverenity země ve sféře nejdůležitějších odvětví, nutnost postavit na nohy výrobu a zajistit zaměstnanost i daňový základ rozpočtu a naplnit reálný sektor ekonomiky vlastní produkcí. Investovat prostředky do vědy a modernizací.

Je správné znárodnovat podle krizových, „obroušených“, nikoli tržních cen. Ale tam, kde znárodnění není nutné, je třeba si sjednat podporu státu, výrazně omezit vlastnická práva, případně vyměnit vedení.

A teprve po všech vyřešených stabilizačních problémech a po začátku rozvojové etapy je možné realizovat proces nové privatizace už podle reálných tržních cen ve prospěch skutečných efektivních vlastníků. S podporou nového byznysu a těch podnikatelů – a oni samozřejmě existují! –, kteří skutečnou prací a reálnou výrobou dokázali svou schopnost efektivně řídit. Naštěstí v posledních letech za-

čínají do velkého byznysu stále více pronikat mladí lidé z drobného a středního podnikání, které je vychovalo, prověřilo jejich zkušenosti a dalo jim oprávnění k velkým projektům. Je velmi dobré, že takových lidí stále přibývá.

Krok zpátky – dva kroky kupředu

Pro překonání krize jsou v současné době ze všeho nejdůležitější pevný řídicí vliv a přesné zásady, které by umožnily spojit operativní protikrizové kroky s dlouhodobými úkoly rozvoje. To může učinit jedině stát a měl by přijmout v podstatě jednoduchá, byť politicky třeba nevýrazná, ale životně důležitá řešení.

V podmínkách krize musejí být prioritami pro státní podporu především odvětví a sektory spojené s dlouhodobými výrobními cykly, s reálně vysokou investiční potřebou, vyznačující se nejen vysokou sociální důležitostí a úrovní vynaložené práce, nýbrž i strategickým významem z hlediska rozšířené reprodukce lidských zdrojů a kvalifikovaných kádrů ekonomiky.

Vyhodit dnes na ulici lidi se zkušenostmi, kvalifikací a chytrou hlavou, byť jim dáme třeba i vysokou podporu v nezaměstnanosti, navrhnout jim, aby živořili při nekvalifikované práci a čekali, až skončí krize – to nikam nevede. Při výstupu z krize nám pak bude chybět lidský potenciál. Nedokážeme rychle znovu sehnat kvalifikované kádry do výroby, do vedení a finanční sféry. Přijdeme o pracovní tra-

dice, jestliže zavřeme závody a běžící pásy, ztratíme technologie a předávání zkušeností. Když nepodpoříme „bílé límečky“ a malý byznys, je nebezpečí, že nám prakticky úplně zmizí střední třída společnosti, že vyschne.

Podpora reálné ekonomiky v době krize je potřebná nejen pro výrobu obecně, ale i proto, aby se zamezilo růstu nezaměstnanosti, aby se udržela existující a vytvořila nová pracovní místa. Naším nejpřednějším úkolem je dát lidem práci – trvalou a s důstojným platem. A tím kromě jiného zajistit pro domácí výrobu ochranu daňové politiky a kou-

Moskevský magistrát... Tady sídlí a pracuje autor knížky.

přeschopnou poptávku po domácí produkci. Zejména díky rozšíření vnitřní poptávky získá naše ekonomika možnost realizovat úkoly spojené s náhradou dovozu domácí produkci.

S přihlédnutím k těmto úkolům je nezbytné dál prohlubovat – a to i na regionální úrovni řízení – metody a postoje, o nichž se zmiňuje „Putinův seznam“. Dodatečně je pak třeba poskytnout větší podporu drobnému a střednímu podnikání, to znamená ekonomickému „podhoubí“ ekonomiky, jež dokáže rychle a efektivně řešit problémy nových pracovních míst, nahrazovat dovoz domácí produkcí a řešit i otázky inovační a servisní podpory velkých výrobních podniků.

Jak současná, tak perspektivní opatření státní finanční podpory musejí mít nesporně výběrový charakter, který oddělí nejrůznější druhy bublin a spekulantů od zdravého jádra ekonomiky. Antimonopolní politika i politika řízení státních objednávek – hlavně po skončení krize – musejí rovněž vycházet z těchto principů, a nikoli z abstraktních představ blaha pro všechny bez rozdílu.

Nutná a rozumná je i sebekázeň státu v normativní regulaci investiční činnosti. Například doba pro vyřizování stavební dokumentace je doslova nekonečná. Jde možná až

o hrdinský čin, když si člověk s nezměrným úsilím a v deprimující atmosféře začne vyřizovat dokumentaci a povolení ke stavbě. Vystavení potřebné dokumentace zabere mnohem víc času než samotná stavba. Obrazně řečeno – vybudovat skutečný dům představuje pouhý okamžik ve srovnání s „věčností“ stavby „domu na papíře“.

Podobná situace panuje i v ostatních odvětvích, ve výrobě zboží. Dnes kvůli krizi není u nás mnoho lidí, kteří by chtěli investovat do reálné výroby a ztrácet tak další možnosti, čas i peníze. Musíme byznysu odklidit z cesty nejzjevnější haldy papíru, odstranit bariéry a zjednodušit procedury, které nezajišťují ekonomický rozvoj, nepomáhají reálné výrobě, její kvalitě a bezpečnosti, nýbrž pouze brzdí ekonomický růst.

V období krize se musíme konečně zbavit i nemístného ostychu při obraně národní ekonomiky, při ochraně jednotlivých odvětví a trhů, včetně trhu práce. Nedávno přijaté rozhodnutí o omezení kvót je tady pouze prvním krokem. Je základem pro zdokonalení naší imigrační politiky. Jejím cílem není, aby vznikla závislost na nájemných pracovních silách a pracovních prostředcích a následně aby kvůli této závislosti mohl zaniknout samostatný stát – to se neslučuje s našimi národními zájmy.

V současné době máme nejen nejliberálnější imigrační zákony na světě, ale i špatně fungující řízení imigrační pracovní politiky. Možnost bezvízového přechodu státních hranic a způsob nahlášení přítomnosti imigrantů na našem území dělají z ruského trhu práce „černou díru“. Děje se tak proto, že kvóty nastavené na trhu práce nikoho k ničemu nezavazují a pracovní povolení se vydává přímo imigrantům, a nikoli jejich zaměstnavatelům. Imigranti tak nemají přímou vazbu ke konkrétnímu pracovnímu místu na konkrétním pracovišti. Stínová zaměstnanost zbavuje tímto způsobem poctivý, zákonný a čestný byznys konku-

Palác moskevského magistrátu pamatuje cara i bolševiky

reneschopnosti. Domácí pracovní síla se pak může ocitnout v rukou svérázných vyděračů na trhu práce – vzniká tak uměle vytvořená nezaměstnanost, případně tato domácí pracovní síla musí souhlasit s horšími pracovními podmínkami. „Import cizích pracovních sil“ narušuje státní systém regulace přípravy na budoucí zaměstnání v té které specializaci. Tento bludný kruh se v důsledku může stát pro naši ekonomiku smrtícím.

Proto dnes musíme na našem trhu práce zásadně změnit i způsob zapojování přistěhovalců do pracovního procesu. Pracovní povolení by neměl dostávat cizí zaměstnanec, nýbrž zaměstnavatel s garancí a podmínkou, že zajistí přistěhovalcům normální pobyt. Ti, kteří v rámci svého byznysu projeví zájem o získání a zaměstnání přistěhovalců, musí zaplatit odpovídající poplatek za využití imigračních pracovních sil.

Výše takového poplatku musí být náležitě vysoká, aby byly využívány domácí pracovní síly a aby se postupně snižovala potřeba a chuť zaměstnávat cizince. Kromě toho peníze, které přibudou do rozpočtu za získání zahraničních pracovních sil, můžeme věnovat na obnovu a rozvoj profesionálního vzdělávání a na přerozdělování pracovních zdrojů mezi regiony.

Jsme prostě povinni, alespoň dočasně kvůli domácím výrobcům, přistoupit k tvrdým opatřením na ochranu trhu práce. K tomu má Rusko více možností než země WTO (Světové obchodní organizace), která pravděpodobně stěží přežije současnou krizi.

Naštěstí, nehledě na heroické úsilí, jsme se stejně kvůli Gruzii, Moldavsku a samozřejmě Spojeným státům členy této celosvětové obchodní organizace nestali, a proto můžeme použít jakýchkoli krajních prostředků na ochranu domácích výrobců před dovozem srovnatelných materiálů, techniky a potravin charakteristických pro krizové situace. V tomto velice vážném období máme volné ruce a musíme maximálně – než krize skončí – ochránit vlastní hutnictví, strojírenství a zemědělskou výrobu před zahraničními dodavateli.

Rusko v postkrizovém světě (Kondratjevova předpověď)

Ve dvacátých letech minulého století vytvořil vynikající ruský ekonom Nikolaj Kondratjev model velkých cyklů rozvoje světové ekonomiky. Jde o cykly spojené s inovacemi z hlediska záměny a zdokonalování výrobních sil, technologií a efektivity kapitálu. Tento model pohybu nazval „vzhůru po žebříku“. Pro tuto logiku vzestupných cyklů se dnes vžil název záměna starých „technologických řádů“ za nové. Každý z nich si vytváří vlastní „motory“ růstu a kvalitativního rozvoje systému. Národní konkurenční schopnost jednotlivých zemí i jejich místo v běžné verzi „geoekonomické pyramidy“ závisí na schopnosti když ne postavit se do čela, pak alespoň svést se na vlně nového systému, technologie a myšlenky rozvoje, která je zároveň i jeho základem.

Avšak jak tyto „motory“, tak ani vedoucí postavení a konkurenceschopnost nejsou věčné. Velký Kondratjevův cyklus, trvající kolem 40–50 let (s tendencí ke zkracování každého nového cyklu kvůli velké intenzitě a zrychlení ekonomických transformací), sestává ze dvou stadií – vzestup-

ného (trvajícího kolem 20–30 let) a sestupného (o délce přibližně 20 let).

Ve stadiu růstu se nový technologický řád rozjíždí, efektivně akumuluje, koncentruje a využívá kapitálu pro přechod na nový stupeň rozvoje výrobních sil a technologií. Fáze poklesu může vypadat jako rozkvět odvětví a technologií ekonomiky běžného systému, jako jejich částečné zdokonalení, rozšíření a difúzní aplikace ve všech hospodářských i sociálních sférách, které napodobují a zavádějí nejen vůdčí země

Dněproges – symbol předválečného zprůmyslnění země

světové ekonomiky, ale i státy stojící na periférii ekonomiky globální.

Avšak skrytá podstata tohoto období, kdy běžný systém začíná ztrácet dech, je v neefektivním využívání kapitálu a ztrátě zisku z nedávno ještě průlomových technologií. Dochází k neustálému snižování účinnosti zmíněných „motorů“ růstu, které zastarávají a stávají se „otřelými pravdami“ ekonomiky. Kapitál začíná pro ekonomiku hledat novou „zlatou žílu“ a „ideje budoucnosti“.

Dněproges patří dnes Ukrajincům, symbolem však zůstal

Takhle se ovšem může projevit i spekulativní model „nadouvání finančních bublin“, jak se to vlastně i stalo na přelomu 21. století, kdy kolem průmyslu mikroelektroniky, počítačových technologií, ideologie informační společnosti a v rámci už končící růstové vlny pátého Kondratjevova cyklu byl dobudován systém transkapitalismu.

Možná se finanční oligarchie nadchla tajnou ideou, že může oklamat cyklické zákony, roztrhnout řetěz objektivních cyklů pomocí nepříliš chytré manipulace a prohlásit ekonomiku virtuálních peněz za svérázný vrchol informační společnosti i ekonomiky vybudované kolem informačních technologií. Jak ale dnes vidíme, podobný „konec historie“ se pro cykly rozvoje světové ekonomiky vymyslet a zorganizovat nepodařilo.

Sestupná fáze kondratjevovského pátého cyklu vstoupila současnou otevřenou krizí transkapitalismu do svého konečného stadia, které skončí v polovině příštího desetiletí. Nastane přechod k šestému technologickému řádu, jenž bude nejspíše vyrůstat z nové struktury světových financí a obchodu (sbohem, „celosvětový dolare“ i WTO!) a z nové podoby technologických motorů (bio- i nanotechnologie, kvantové počítačové technologie, nové energetiky). Tyto nové motory nejenže povedou ke vzniku ohromného a ve-

ledůležitého průmyslu prodloužení lidského života vývojovým skokem, ale také zajistí dosud nevídanou – mohu-li se tak vyjádřit – „nadkapitalizaci“ lidského potenciálu. Což změní nejen ekonomiku a sociální sféru (včetně problému současných západních společností spojeného s přílišným důchodovým zatížením), ale přetvoří i celou logiku civilizačního vývoje.

Dnes je zapotřebí, abychom konečně začali uvažovat o názorech velkého ekonoma a našeho krajana a vyvodili z nich nutné důsledky pro dlouhodobý rozvoj Ruska. Jestliže ve třicátých letech minulého století Sovětský svaz na přelomu třetího a při přechodu ke čtvrtému kondratjevovskému cyklu dokázal uskutečnit nutnou industriální modernizaci, pak přechod v sedmdesátých letech nechala země s ostudou projít bez povšimnutí (i když s určitou „pomocí“ Západu, který se vědomě snažil omezit Sovětskému svazu přístup k novým počítačovým a jiným technologiím). Faktor vnějších tlaků a sankcí je zcela neoddiskutovatelný, ale zásadní rozhodnutí udělalo bohužel samo sovětské zřízení. Ekonomika vrcholného exportu ropy a surovin byla upřednostněna před modernizací.

Základní problém dneška je v tom, že nechceme-li „vypadnout z budoucnosti“ a přestat existovat jako výrazný

subjekt světové politiky a ekonomiky, nemůže si země dovolit vynechat dva technologické přechody za sebou. Řečeno jinými slovy, bude pro Rusko nejbližších deset až patnáct let momentem pravdy a tvrdou zkouškou nejen v oblasti globální konkurenceschopnosti, ale i z hlediska jeho budoucí existence.

Musíme dnes myslet nejen na východiska z krize, ale potřebujeme i začít budovat strategii dlouhodobého rozvoje národní ekonomiky. Nikolaj Kondratjev tvrdil, že v podobných situacích je nejlepší strategií masové uplatnění nové techniky a technologií, změna technologické podstaty ekonomiky. Jak při tom nevzpomenout na skvělou zkušenost Jižní Koreje, která se ze stavu zaostalosti rychle proměnila v zemi vyspělých technologií!

Nemůžeme dnes počítat s tím, že světová krize brzy skončí a my ji s novou nadějí na monetaristické manipulace prosedíme v očekávání, že stoupne cena ropy nebo že se obnoví globální finanční systém, buržoazní kótování a laciná západní úvěrová politika. To bylo chybné rozhodnutí.

Za hlavní motor rozvoje ekonomiky na léta dopředu musíme považovat domácí zdroje a rezervy, nikoli zahraniční zájmy a světové trhy surovin. Patřičná ekonomická

politika se musí provádět nejen jako protikrizová a dočasná, nýbrž jako stabilní a dlouhodobá.

Současná krize pro nás znamená konec ekonomiky orientované na vývoz energetických zdrojů a dovoz všeho ostatního. Bez ohledu na to, jak to bude ve skutečnosti vypadat s ropou za rok či za dva, musíme od nynějška a už navždy při orientaci domácí politiky vycházet z co nejnižšího výnosu z ropy a nespoléhat na ni. Naučme se žít za podmínek „definitivně 30 dolarů za barel“ a pomysleme na to, že po nynější roli ropy ve světové ekonomice nezůstane nejspíš v letech 2030–40 ani stopa.

Při plánování národního rozvoje se nelze spoléhat pouze na finanční ukazatele virtuální kapitalizace společností, a to bez ohledu na to, co vlastně vyrábějí, dělají-li to dobře a produkují-li něco reálného. Proces diverzifikace naší ekonomiky musí pokračovat rychleji. Potřebujeme vytvořit principiálně nové výrobní podniky, rozšířit současný výrobní potenciál země.

V posledních letech jsme v mnoha sektorech objektivně zaspali, když jsme zachovali systém výrobních sil a infrastruktury ještě ze sovětského období, systém, který definitivně zastaral a nemůže nás už – jako raketa – vynést na kvalitativně novou úroveň. Ale modernizaci se vyhnout

nemůžeme, protože současná globální krize bude nevyhnutelně stimulovat přechod světové ekonomiky a vedoucích ekonomik světa na nový stupeň technologické úrovně.

Nejdůležitějším předpokladem úspěchu v inovační rozvojové strategii jsou vysoce kvalifikované kádry vědců, inženýrů a dělníků, schopné zavádět a používat moderní technologie. Na základě vlastních domácích technologií a s jejich pomocí mohou pak podniky zavádět výrobu inovovaných produktů a zboží trvalé potřeby.

Proces utváření nové výrobní základny země a rozvíjení nových výrobních sil vyžaduje rozhodující koordinační roli státu. Vždyť dnes, když se rozhoduje o zřizování nových výrobních podniků, orientuje se byznys, jako ostatně vždy, na krátkodobou, maximálně střednědobou perspektivu návratnosti investic. Adekvátně hodnotit komplexní dlouhodobé cíle rozvoje ekonomiky a součinnost jednotlivých odvětví a regionů může zatím jen stát.

Nikdy a nikde modernizace neprobíhala bez zásadní účasti státu. Nikdy a nikde modernizace neprobíhala jako lehká vycházka do postindustriálního světa. Každá modernizace, dokonce i když si jako perspektivní úkol stanoví dosažení nejvyššího stupně rozvoje technologií

a „nadindustriální“ ekonomiky, se opírá a odráží vždy od industriálního rozvoje, od rozvoje průmyslu a reálného sektoru hospodářství. Znakem jakékoli modernizace je předstihový růst průmyslu a výstavby v poměru k růstu hrubého domácího produktu. Jestliže kosmickou rychlostí rostou jen finanční sektor, obchod a sféra služeb, ke všemu ještě plně závislé na importu, pak to není modernizace, nýbrž ničím neopodstatněný a bezpracně získaný výtvar banální „společnosti spotřeby“ a projídání vlastní budoucnosti.

Postindustriální období neznamena dobu bez průmyslu, naopak, opírá se o něj jako o první, „akcelerační“ stupeň každé nové technologické revoluce a nového ekonomického systému. Pro Rusko je dnes hlavní otázkou skutečná postindustriální modernizace, což znamená vytvoření nového průmyslu a vlastní široké nabídky zboží. Takové, která nahradí dovoz a uplatní se na domácích i zahraničních trzích zboží, technologií a služeb.

Je krajně důležité, aby se inovace dostaly především do tradičních odvětví ekonomiky, zvyšovaly jejich přidanou hodnotu, pronikavě snížily náklady a zajistily výrazný růst produktivity práce a kapitálu. Inovace přispívají k významnému růstu ekonomiky zejména tehdy, když proni-

Pokud jde o špičkovou techniku, má Rusko na co navazovat

Kdo zvládá lety do kosmu, měl by být vědecky na špici...

kají do mnoha jejích oblastí a tvoří obecně vysokou úroveň technologického rozvoje. Nejde tedy pouze o izolované „špičky ledovce“ v prostoru, kde by průměrná úroveň výrobního systému byla naprosto zaostalá a nefunkční.

Pouze na takovém základě, současně s produkcí přebytků pro rozsáhlou inovační činnost, s vytvářením nových výrobků, pracovních postupů a technologií, za podpory rozšířené výrobní činnosti našeho vědeckého a vzdělávacího potenciálu, dokážeme s jistotou přejít do šestého technologického cyklu a maximálně využít naši konkurenční převahu v „průlomových oborech“, které doma máme.

* * *

Ještě nedávno byly populární rádobyvědecké výroky o odumírání role státu ve světě globalizace, státní suverenita patřila na smetiště dějin a tak podobně. Stát a regulace představovaly skutečnou překážku pro finanční spekulace v globálním měřítku.

Současná krize činí podobným otázkám definitivní konec. V současném světě role státu a národní suverenity vzrůstá. Krize navrácí státu hodnotu jako klíčovému subjektu ekonomiky a činí ze vztahů regulace a svobodného

trhu, státu a tržních mechanismů zásadní otázku rozvoje kapitalismu.

Vynuceným a dočasným opatřením je dnes pro Rusko zmodernizovaný státní kapitalismus. To znamená takový kapitalismus, který zajistí strategické plánování národního rozvoje. A je současně vybudovaný na principech akumulace sociální spravedlnosti v rámci tržní ekonomiky a posilování sociálního a lidského potenciálu.

Jen uplatňováním těchto principů a jen s podporou státu dokáže Rusko vykročit ze svízelné situace světové finanční krize s vlastním potenciálem dalšího růstu rychleji a efektivněji než ostatní svět.

Budoucnost nepřichází sama od sebe, vždycky ji kdosi vytváří. Svou vlastní budoucnost vytvoříme buď my sami, nebo ji za nás vymyslí a našemu státu vnutí někdo jiný. Proto si Rusko musí přesně uvědomit své úkoly v současném světě. A stát se silou, která dokáže uskutečnit nutné změny jak pro vlastní zemi, tak pro budoucnost všeho lidstva.

Autor děkuje

Viktoru Antonoviči Sadovničemu za podporu při přípravě této práce a za laskavé zapůjčení cenných materiálů o teorii Nikolaje Kondratjeva.

Malé dílko s velkým cílem (Doslov)

Není to, jak vidíte, obsáhlá kniha. Nemá stovky stránek, nechce rozvíjet svébytné teorie o konci dějin v blaženství věčného konzumu a o vzestupu i pádu velmocí mluví stručně, což ovšem neznamená, že se takovým pádům a vzestupům nevěnuje. Souvisí to přece s krizí, které se zprvu říkalo hypoteční a poté finanční. Souvisí to s globalizací, což je pojem, který lze vysvětlit jen obtížně, a občas se dokonce tvrdí, že je to stejné, jako když se někdo snaží přibít hřebíkem na dřevěná vrata pudink... Autor při tom rád používá výraz „transkapitalismus“, který se v jeho názorovém systému míhá coby dvojče oné globalizace a jenž měl v časech před krizí, řečeno slovy Edgara Allana Poea, „rozestřít svou bezmeznou vládu nade vším“.

Působí to trochu jako spiklenecká teorie. Spojené státy americké, které po rozpadu Sovětského svazu zůstaly na světě jako jediná supervelmoc, hodlaly v čele Západu potvrdit svou dominanci a „transkapitalismus“ jim měl sloužit jako účinná zbraň, s níž není třeba prolít krev, nicméně moc a vliv může zajistit taky. Z Ruska se měl stát surovi-

Rusko má suroviny (na snímku jde o plyn), ale to samo nestačí

nový přívěsek těch úspěšnějších a Čínu prý potom čekala jakási forma obklíčení.

Bylo to tak? V každém případě, s krizí, o jejímž řešení a konci se čile mluví, aniž by problémy byly opravdu zvládnuty, se takový ambiciózní a z hlediska Moskvy až strašidelný plán rozvíjet nedá. A autor s chutí vysvětluje, jak se vlastně velická krize zrodila, nedojde sice k žádným převratným objevům, nicméně je to zajímavé.

Pokud si dovolíme zjednodušení až trochu vulgární, jde především o „križi z rozežranosti“. Jestliže mohli finančníci stvořit hodnotu v podobě cenných papírů a dát jí v přepočtu na dolary rozměr v biliónech, tak ji prostě stvořili, ostatně – bylo to naprosto legální. Pokud by nyní vstal z mrtvých fénický kupec, který byl kdysi u zrodu peněz coby protihodnoty zboží a služeb, určitě by zoufale křičel, že takhle to být nemělo, ale vysmáli by se mu se slovy: „Co tady chce to starověké strašidlo? Názory má primitivní, zatímco my jsme ekonomiku studovali na elitní škole v Chicagu!“

Fénický kupec nebo někdo takový by ale mohl říct, že Američané v moderních časech vyráběli dvakrát míň zboží, než spotřebovali, a že tedy leccos nemůže být v pořádku. A zjevně by to byla pravda, i když dlouho obratně zastíraná v manévrech na finančních trzích.

Takové trhy se samozřejmě vyvinuly v záležitost doslova velkolepou, ty tam jsou burzy devatenáctého století, kde škrábal „chalkman“ kursy křídou na dřevěnou tabuli! Dnešku vévodí displeje počítačů a dokonale sestavené programy, jež z chvění kursovních rozdílů v New Yorku, Hongkongu i Londýně dovedly vyždímat bohatství. Čím bylo podložené? Někdy možná jen dokonalostí těch programů...

Patří sem pochopitelně i úvahy o postindustriální společnosti, jež ve své zjednodušené podobě vedou až k opovržení průmyslem, výrobou jako takovou. Jenomže i ty počítače musel někdo obchodníkům s cennými papíry vyrobit, nemluvě o automobilech a letadlech vozících finančníky na více či méně zasloužené týdny dovolené.

Autor se zabývá naleštěným, nicméně tu i onde krachujícím světem a vidí jediné řešení: zásahy státu, regulaci, střízlivý rozum coby protiváhu dobrodružství. Hledá nějaká východiska z krize a nezastírá, že nejzazším z nich může být i válka coby „poslední argument králů“. Ale snad ji naštěstí nikdo z mocných nechce.

Jsou ovšem události posledních dvou let natolik varující, že se bez opravdu tvrdého nárazu podaří odstranit krizi i s jejími příčinami? To neví samozřejmě nikdo, autora naší knížky nevyjímaje. Klade si však za cíl, je přece Rus, nastínit cestu, po níž by z krizových časů mělo vyjít Rusko. Což je stále jedna z klíčových zemí světa, ať se to většině naší veřejnosti líbí, nebo ne.

Rusko jistě prožilo krušný čas a jeho devadesátá léta byla neradostná. Pamětníci vyprávějí, že boj o náhle privatizované bohatství neměl občas daleko k občanské válce, životní úroveň se trásla v základech a spisovatelé politických

thrillerů líčili ruskou budoucnost tak, jako by v ní měl stoupat k moci nějaký moskevský Hitler. (Ve Forsythově románu *Ikona* se takový Quasihitler jmenuje Komarov.)

Autor sice tak daleko nešel, ale přesto s gustem líčí, jak se ruského bohatství zmocnili mnohdy i lidé, kteří o ekonomice velký přehled neměli a začali si raději hrát na jachtaře a fotbalové experty... Připomíná, kolik set miliard v dolarech dluží dnes jejich firmy cizím finančníkům – dílem prý kvůli tomu, že ruské banky jsou, jde-li o úvěr, velmi zdrženlivé – ovšem je tu i zvláštní mocenskopolitická hra, na kterou autor nikdy nezapomíná. Hra, v níž se jedná o budoucnost Ruska.

Autor je nade vši pochybnost vlastenec a mátušku Rus chce vidět úspěšnou, nepokořenou a silnou. Když, jak soudí, vybědne Rusko z nejistoty dané světovou krizí s modernizovaným průmyslem a se špičkovou produkcí, jež ukončí závislost na importu, bude se znovu mluvit o „ruském zázraku“, tak jako v minulosti už nejednou. Zní to možná až příliš optimisticky, ovšem na druhé straně, pokud se za nejnáročnější odvětví průmyslu bere výroba spojená s lety do kosmu a s přípravou sofistikovaných zbrojních systémů, pak Rusko bezpochyby má na co navázat. Vědecky i technologicky.

Zvláštní a nesmírně významnou úlohu má v autorově pojetí ruského vzestupu plnit stát. Může prý s klidem a za „obroušenou cenu“ etatizovat vše, co za to stojí, aby pak získaný majetek zvelebil a prodal zpět do soukromých rukou za cenu spravedlivou a tržní. Těžko říct, nakolik je to možné a zda je dočasné postátnění lék zabírající jako širokospektrální antibiotikum...

Je jisté, že v zemi s politickým systémem Ruska si podobné kroky lze představit spíš než na Západě a že by se snad Rusové o něco podobného pokusit mohli. A někteří

Moskevský primátor chce Rusko vidět jako úspěšnou mocnost

z nich asi věří, že takový postup vynese zemi nahoru. Věří tomu ostatně i autor téhle knížky. Je to prostě jeho názor, opřený nade vši pochybnost o názory dalších lidí, mnohdy určité vlivných. Můžeme samozřejmě s různými názory nesouhlasit, ale neměli bychom je ignorovat. Moudří lidé to nedělají. Hlupáci ano, ale ukáže se pak obvykle, že nemají pravdu.

Zdeněk Čech

OBSAH

Rusko a Česko – společně utváříme dějiny (předmluva)	7
Vymezení pojmů	11
První díl	
Kapitalismus: Dějiny jedné mutace ...	15
Marxovo proroctví a evoluce kapitalismu	18
Lesk a bída světa Lehmanů	27
Globalizace transkapitalismu a konec postsovětského období	35
Plán záchrany – nesplnitelné poslání? ...	45

OBSAH

Druhý díl

Ruská specifika světové krize 57

Krach monetarismu 62

Kádry řeší vše 70

Krok zpátky – dva kroky kupředu 77

**Rusko v postkrizovém světě
(Kondraťjevova předpověď) 84**

Malé dílko s velkým cílem (doslov) 98

Jurij M. Lužkov

**Světová hospodářská krize
RUSKÝMA OČIMA**

**Transkapitalismus
a Rusko**

Vydalo nakladatelství DARANUS, s. r. o., v Řitce roku 2010

Z ruského originálu „Transkapitalizm i Rossija“
přeložila Miroslava Sedloňová

Úprava textu: Josef Krejčí a Tomáš Tulinger

Odpovědný redaktor: Zdeněk Čech

Jazyková korektura: Jaroslav Šajtar

Návrh obálky a grafická úprava: Martin Šusta – Bratři v trenkách,
grafické studio

Ilustrace použité na obálce: www.shutterstock.com

Snímky v textu: Röhrichův historický archiv, archiv autora
a archiv redakce; popisky k foto Daranus, s. r. o.

Tisk a vazba: Tisk a vazba: Severografia, a. s., Most

Distribuce: Knižní velkoobchod PEMIC Books, a. s.;

Euromedia Group, k. s.; Nakladatelský servis, s. r. o.;

Pavel Dobrovský – Beta s. r. o.; Kosmas, s. r. o.;

Krameriova K.D., spol. s r. o.; Belimex, a. s.

ISBN 978-80-86983-90-5

Knihy nakladatelství Daranus si můžete výhodně objednat
na internetové adrese **www.daranus.cz**

Jan A. Novák ŽIVOT VE VESMÍRU

Na Zemi dopadají **meteority**, které se dají krájet a rozmočí je déšť. Někdy mají poslové z vesmíru obsah, který vědce fascinuje: základní stavební kameny života!

Archea a další tajemství z hlubin Země. Kde žijí **bakterie**, které pamatují trilobity? Život v ledu i v ohni radiace,

život bez světla i bez kyslíku. Život, který nás přežije.

Blízký vesmír plný překvapení: **planety**, na kterých je voda, planety s atmosférou. Jak je na Jupiteru? Den jako rok, metanová mračna a deště kyselin.

Rostliny, které nemusí být zelené. **Intelligence**, která není lidská. Jsou **mimozemšťané** malí i velcí? Jsou už mezi námi? Nejsme to my sami? Vesmír a jeho stvoření pod lupou. **Sondy** a **družice** za hranicí představitivosti. **Teleskopy** ve vesmíru. Co všechno umí prozkoumat dalekohled, jaký svět ještě neviděl?

O těchto i dalších fascinujících skutečnostech pojednává rozsáhlá kniha **Jana A. Nováka**, který se vesmírné problematice dlouhodobě věnuje, doplněná mnoha unikátními fotografiemi z NASA i jiných zdrojů.

Tuto i další knihy si můžete výhodně objednat na
www.daranus.cz

Petr Horký ZPRÁVA O CESTĚ NA SEVERNÍ PÓL

Byl to nejdelší pochod k severnímu pólu, jaký se kdy české výpravě podařil. Dvoučlenná expedice Petra Horkého a zkušeného polárníka Miroslava Jakeše vyrazilá loni v dubnu k točně z 88. stupně severní zeměpisné šířky, tj. ze stejné čáry, odkud

se před několika lety vydal k pólu proslulý horolezec Reinhold Messner. Horký a Jakeš šli na lyžích a saně si na popruzích táhli za sebou. Jejich pochod se tak prakticky v ničem nelišil od polárnícké klasiky dob Roalda Amundsena.

Kniha líčí nejen tuto expedici, ale také dobytí pólu jako takové v nej-různějších souvislostech a obsahuje i pasáže o legendárních výpravách minulosti včetně letu vzducholodi Italia, jejíž pád přežilo na ledu Arktidy osm trosečníků včetně českého vědce Františka Běhouнка.

Petr Horký je svou základní profesí filmař dokumentarista. Za sebou má už šedesát dokumentárních filmů ze sedmdesáti zemí světa. Natáčel s velkým bílým žralokem a s tygřími žraloky bez jakékoli bariéry, byl na vybuchující sopce Merapi; u Malediv objevoval vraky starých lodí. P. Horký je ovšem i spisovatel – autor a spoluautor šesti knih a dvojnásobný držitel literární Ceny Egona Erwina Kische.

Tuto i další knihy si můžete výhodně objednat na
www.daranus.cz

Amerika přestala vyrábět zboží a uchýlila se k výrobě peněz. Když se jí po druhé světové válce podařilo upevnit důvěru k dolaru jako ke světové měně, rozhodla se, že za své dolary může dlouho a úspěšně existovat a nakupovat zboží po celém světě.

Svět finanční spekulace uzřel svůj soudný den, když se v září roku 2008 položila hlavní posvátná kráva tohoto systému – banka Lehman Brothers. Nářek spekulantů celého světa nad touto událostí trvá dosud, někteří lidé již zastávají názor, že neochota „zachránit Lehmany“ byla málem největší chybou Bushovy administrativy, před níž bledne i Irák a všechno ostatní.

Peníze, které si noví „kapitáni“ ekonomiky Ruska půjčili na Západě, až příliš často nešly na rozvoj a modernizaci výroby, nýbrž na spekulativní operace či na nákup nestandardních aktiv. Končily u her na jachtaře, mediální magnáty a fotbalové odborníky. A národní majetek, o který přišel stát během privatizace, se stal zárukou těchto hříček...

ISBN 978-80-86983-90-5

9 788086 983905 >

www.daranus.cz